בס"ד

בלבבי משכן אבנה

חיי שרה ♦ תשפ"ז #474

רנישת ספרי הרב
מספרי אברמוביץ
03.578.2270
משלוח לרחבי העולם

שיעורים שבועיים

בלבביפדיה מחשבה
יתקיים אי"ה כל יום ד'
רח' קדמון 4 חולון
20:30

בלבביפדיה עבודת ה'
יתקיים אי"ה
כל יום ה' 20:30
עץ חיים 21:00
רח' הרב בלוי 33 י-ם

צורת אדם
שיעור הבא אי"ה
יד' נסלו
נושא: הפה נקב הפה

תוכן הגיליון

נקודה מתוך הפרשה ..... א-ב'
לחיות את הפרשה ..... ב'
ליקוטים חיי שרה ..... ג'-ו'
סוגיות במחשבה חיי שרה ..... ז'-ח'
שולחן ערוך ביאור בלבבי משכן אבנה - הלכות תפילין ..... יב'
שער הכוונות ביאור בלבבי משכן אבנה - 'נטילת ידיים' ..... יג'-יד'
עץ חיים עם ביאור בלבבי משכן אבנה ..... טו'-טז'
עץ חיים עם פירושים על התורה - ועל העבודה ..... יז'

שיעורים עדכניים מקול הלשון

בלבביפדיה עבודת ה' "גזע" #42788018
בלבביפדיה מחשבה "דרדר" #42870947
צורת אדם בנושא "נקב החוטם" #42791984

נא להתפלל לרפואת שלימה למורינו הרב איתמר בן טובה שעבר אירוע מוחי ועכשיו במצב קריטי

נקודה מתוך הפרשה

חיי שרה

שאלה: בפרשת השבוע (כה א) מסופר על אברהם שלעת זקנותו נשא אשה בשם קטורה, וילדה לו שישה בנים.

התורה מפרטת את שמות הבנים, אך בפסוקים הבאים מפרטת את שמות הנכדים - בני הבנים - רק משתי משפחות; ילדיו של יקשן וילדיו של מדין.

והדבר אומר דרשני: האם ארבעת הבנים האחרים לא ילדו כלל?

ובספר הישר מפרט גם את שמות בני הבנים האחרים, ומוכח שהיו לכולם צאצאים (ועי' גם רשב"ם להלן לז לו עה"פ והמדנים מכרו), ואם כך, למה הוזכרו רק צאצאיהם של שנים?

ביאור מורינו הרב שליט"א

נכתבו דייקא צאצאיהם של יקשן ומדין, כי בהם נגלה בפרט כוחו של אברהם הסב הגדול.

יקשן - כתיב (פסוק ג) **ויקשן ילד את שבא ואת דדן ובני דדן היו אשורים ולטושים ולאומים. ובתרגום, ויקשן אוליד ית שבא וית דדן, ובני דדן הוו למשריין ולשכונין ולנגון, ובתרגום יונתן ובני דדן הוון תגרין ואמפורין ורישי אומין, וכל אלו לשון חשיבות, שהיו סוחרים ובעלי מחנות ואוהלים וכו'. ושורשם באברהם, שהיה אב לכל אומות העולם, דהיינו שורש ושר להם.**

ועוד נגלה בפרט בבני יקשן במלחמה שנלחם אברהם, דכתיב (לעיל יד יד) **וירדוף עד דן, ואמרו** (סנהדרין צו א, והובא ברש"י) **שם תש כוחו, ששם עתיד להיות ע"ז היוצא משבט דן, וזה נגלה בזרעו בבני קטורה, כמו שאמרו חז"ל** (ילק"ש בראשית רמז קט) **את זמרן, שהיו מזמרים בתוף לע"ז, ואת יקשן שהיו מקשקשין בתוף לע"ז, והיינו שבהם נגלה בפועל ע"ז, ובפרט בני יקשן, בזרעו דדן, מלשון שבט דן, ששורש דן לזה כבר נגלה בזרעו מקטורה כנ"ל, עיין שפתי כהן על אתר פסוק א[א].**

ובהם נגלה כח העקשות בעולם, כמ"ש (ב"ר סא ה) **יקשן, שהם מתקשין בעולם, ושורש הקושי הוא ע"ז, והבן.**

ובם נגלה ת' מסכתות של ע"ז שהיו לו לאברהם כמ"ש בגמ' ע"ז (יד ב), **ובשורש זהו מסכתות, תורה קדושה, ובהשתלשלות נעשה זרעו עובד ע"ז, ונגלה בקטורה, שנקראה כן מלשון קטורת שהיתה מקטרת לע"ז** (מדרש הביאור על אתר), **ולכן שלחם אברהם ארצה קדם מעל פני יצחק בעודו בחיי חיותו. ועיין זוה"ק ח"א קל א[ב].**

[א] ז"ל שפתי כהן: ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה. ומה שלקחה הוא כדי להוציא שאר הקליפות לחוץ כדי שישאר הפרי זך בלי שום ערבוב שהוא יעקב שהיתה מטתו שלימה ולזה יבוא מהול בלי שום קליפה. ומצאתי כתוב בילקוט (איוב רמז תתק"ד), שלוש נשים נשא אברהם אבינו, שרה משם, קטורה מיפת, הגר מחם עד כאן. והכוונה הוא שהעולם נתקיים מאלו אחר המבול וכדי שיהיה זרעו של אברהם עיקר לקח מכל אחד אשה, להורות שכולם לא ניצולו אלא בשבילו וכולם כפופים לו, ועשה עיקר משרה ועשאה שרה וגברת על כל העולם שהיא בתו של שם והיא בת אחיו, וקטורה שהיא מיפת אמר 'אשה', קרא לה שם אישות, והגר שהיא בתו של חם לא נזכר בה שם אישות. עוד כוונה אחרת בלקיחתו אלו השלוש נשים לפי שמאלו נפרדו שבעים אומות וצפה שעתידין ישראל להגלות ביניהם, לזה לקח אשה מכל אחד כדי שיהיה קורבה ביניהם אולי ירחמו עליהם מחמת הקורבה. עוד ויוסף אברהם, מה לו לאברהם אחר שנולד לו יצחק שהוא זרועו של עולם, מה לו להוליד אלו משפחות שיצאו ממנה שהוא קוץ מכאיב לישראל, כמו שאמר (במדבר לא טז) הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם וגו', וכן אמרו במדרש את זמרן שהיו מזמרין בתוף לעבודה זרה ואת יקשן שהיו מקשקשין בתוף לעבודה זרה, אלא אברהם כיוון לקחת שלושים וחמש שרים לחלקו שהוא צד החסד כדי שיהיו נוחים לישראל שנים עשר נשיאים של ישמעאל והשאר מאלו, כי כן אמרו במדרש אשורים ולטושים ולאומים כולן ראשי אומות הן, לזה הולידם לעת זקנתו כדי שיהיו חלשים בטבע, וכן היה ראיה ממדין שבאו ישראל עליהן והביאו שנים ושלושים אלף נקבות פחות משלוש שנים והרגו חמשת מלכי מדין ולא נפקד מהם איש, ולזה אמר ותלד לו לומר למה שכיוון, ושלושים וחמש שרים שהם חזקים הם מצדו של יצחק שהוא גבור והוא עומד כנגדם לפי שהם קשין יותר משלושים וחמש של צד ימין.

[ב] ז"ל הזוה"ק: אמרו ליה, אתינא קמיה דמר למנדע רזא דהאי פסוקא, ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה, אמר, פירושא דהאי פסוקא כמה דגלו חברנא מארי מתניתין, דכד נשמתא ייתי בההוא גופא קדישא דילה, הא מילייא הוו על חייביא דיקומון ויכשרון עובדין, ויתן להו מזיוא יקרא דיליה דינדעון ויתובון ויזכון זכותא שלימתא. וכו'. כך הרשעים שלא זכו לשוב בעולם הזה ולהקטיר מעשים טובים לעולם לא יקטירו בעולם הבא. ראה מה כתיב ויוסף אברהם ויקח אשה. ושרוצה לעשות

לקבלת העלון השבועי
יש לשלוח בקשה במייל bilvavi231@gmail.com

וכמו שבע"ז יש דין לשרש אחריה (ע"ז מה ב, רש"י דברים יב ב), **כן עשה אברם עמהם, ונגלה סופם, דראון עולם, כמ"ש בזוה"ק שם.**

והפכו בקדושה, יצחק ויעקב. וכתב בפתוחי חותם על אתר וז"ל, יקשן - מקיש ודופק על בתי כנסיות ובתי מדרשות, עכ"ל. בבחינת בן קיש, שהקיש על שערי רחמים (מגילה יב ב), רוך לעומת קושי, תחנונים ידבר רש (משלי יח כג).

מדין - לשון דין, מותר דינים, וזרעו חמשה [עיפה ועפר וחנך ואבידע ואלדעה (ועי' במדבר לא ח ורש"י במדבר כב טז)], סוד ה' גבורות, פסולת עשו שיצא מיצחק. וכנגדו כתב במושב זקנים (שמות יא טו) וז"ל, דאברם נשא קטורה לאשה, והיה לאברהם בנים ממנה מדין וכו', ויתרו היה בנו של מדין, כדכתיב חובב בן רעואל המדיני (במדבר י כט) וכו', עכ"ל. ויתרו נכנס לכנס"י ונעשה חותן משה, שהוא סוד דעת דקדושה, וזה לעומת זה - חד מבני מדין הוא אלדעה, אל-דעה, והבן.

להם נשמה לגופם ולקרבם בתשובה כמא דאת אמר ואת הנפש אשר עשו בחרן, אמר רבי אלעזר תא חזי מה כתיב ותלד לו את זמרן ואת יקשן הרבה מעשים רעים עד שנגרשים מן העולם דכתיב וישלחם מעל יצחק בנו. אמרו ליה אתינא [דף קל עמוד א] קמיה דמר למנדע רזא דהאי פסוקא ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה, אמר פירושא דהאי פסוקא כמה דגלו חברנא מארי מתניתין דכד נשמתא ייתי בההוא גופא קדישא דילה הא מילייא הוו על חייביא דיקומון ויכשרון עובדין ויתן להו מזיוא יקרא דיליה דינדעון ויתובון ויזכון זכותא שלימתא וכד חמא שלמה דא הוה סגי (ד"א תוה סגי) ואמר (קהלת ח) ובכן ראיתי רשעים קבורים ובאו וממקום קדוש יהלכו שיבאו ויחיו ממקום קדוש ותנינן א"ר אבא א"ר יוחנן כתיב (ירמיה ג) היהפון כושי עורו ונמר חברברותיו כך הרשעים שלא זכו לשוב בעולם הזה ולהקטיר מעשים טובים לעולם לא יקטירו בעולם הבא, ראה מה כתיב ויוסף אברהם ויקח אשה ושרוצה לעשות להם נשמה לגופם ולקרבם בתשובה כמא דאת אמר ואת הנפש אשר עשו בחרן, אמר רבי אלעזר תא חזי מה כתיב ותלד לו את זמרן ואת יקשן הרבה מעשים רעים עד שנגרשים מן העולם דכתיב וישלחם מעל יצחק בנו, ועליהם נאמר (**דניאל יב ב**) ורבים מישני אדמת עפר יקיצו וגו' [**אלה לחיי עולם ואלה לחרפות לדראון עולם**], ועל האחרים נאמר והמשכילים יזהירו כזהר הרקיע וגו'.

ב"ה

לחיות את הפרשה

127 שנים כולם שווים לטובה

וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה.
ודרשו חז"ל, כולם שווים לטובה.

והינו כי אצל כל אדם יש מצבים שונים בחייו, מצבי עליה ומצבי ירידה, מצבי שמחה ומצבי עצב. מצבי רוחה ומצב דחקות, והדומים להם. ונראה לו שהמצבים הטובים, יש בהם הארת פנים, ומצבי הקושי יש בהם הסתר פנים, הארת פנים - טובה, הסתר פנים - רעה. אולם האמת היא שהכל טובה ואינם אלא אופנים שונים של טובה. וזהו שני חיי שרה, קכ"ז, השיגה קכ"ז אופנים של הטבה.

למעשה:

על כל אדם לראות את מצבי חייו שהם טובה, ובכל מצב ומצב בכל תקופה ותקופה נגלה פנים נוספות של טובה, אולם לעולם אין לראות שיש מצב של רעה, אלא מה שנראה רעה, בעומק ובפנימיות הוא עוד אופן של טובה, אזי כל חייו שווים לטובה.

מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים
(כג א)

אחשוורוש הוא מלשון ראש, יש בו אותיות ראש. והוא גם מלשון שורש, כך אומרים רבותינו. שאותיות שורש זה אחשוורוש.

אחשוורוש בא לעקור את שורש ישראל. זה אותה אבחנה שבאים לעקור את הסוף. זה נקרא: מולך מהודו ועד כוש. הוא מולך מנקודת התחלה, והוא מולך גם עד נקודת הסוף, בהיקף שלה, כדברי חז"ל. סמוכים להדדי בהיקף. או שהם רחוקות זו מזו, ראש וסוף. או שהם היקף, היקף.

מבואר בדברי חז"ל במדרש (אסתר רבה א, ה), שיש רנ"ב מדינות בעולם. והאחשוורוש מלך על חצים. כמה איברים יש לאדם? רמ"ח. כמה יש לאישה? רנ"ב. מה שהוא מולך על רנ"ב, כלומר הוא מולך על אותה תפיסה בעומק שנקראת איברים. אותה תפיסה שנקראת באיש רמ"ח, באשה מתגלה כ- רנ"ב. זוהי אותה תפיסה. והוא מולך על חצי מהחומר.

שרה אמנו היא בת זוגו של אברהם שהיא רנ"ב, שהיא מאותו שורש של אברהם, שנאמר בחז"ל (מדרש תנחומא לך טז) אברהם גמטריא רמ"ח, שהוא בא לתקן את כח המחר, אותיות רמ"ח. על כן היא חיה קכ"ז שנים שזה מחצית מרנ"ב. כמו שכתב רש"י (בראשית כג, א) שני חיי שרה כולן שוין לטובה. מה כוונת הדבר כולם לטובה, הם חזרו למדרגה שנקראת יום. מכח כך מבואר בחז"ל (בראשית רבה נח, ג) שאסתר מולכת על קכ"ז מדינות לפי שהיא בתו של שרה שחיתה קכ"ז שנים.

הרנ"ב איברים שיש לאשה, זה בעצם מורכב משתי חלקים. כמו כל דבר שמורכב מזכר ונקבה. הוא מורכב מהיום ומחר, מורכב מיום ולילה. כל הכח של האחשורוש למלוך, הוא רק מהכח שנקרא מחר. משם הוא מולך. אין לו כוח אחר למלוך. כשאסתר באה ומולכת על אותו מחר, על אותו חצי של רנ"ב, היא מולכת על המחר. מכח כך היא מזמינה את האחשוורוש, לסעודה מחר עם המן. מכח כך מפלתו של המן. המפלה חלה על אותו מקום שהמחר הופך להיום. שהשנה הופך ליום, מאותו מקום חל כל מציאות המפלה. שרה מתקנת את השנה ליום. כולם שוים אצלה לטובה. הרי כל שנה הוא תולדה מחטא כמבואר לעיל, אם אצלה כולם שוים לטובה, נמצא שהיא מתקנת את הדבר. (דע את שמחתך)

***

שרה אמנו, שהיא הרי הראשונה שנכנסה לגלות מצרים, - שכשלקח אותה פרעה, היתה אצלה הגלות הראשונה, ואז נעשה כל הנגעים הגדולים על פרעה, - ושרה מתה בת קכ"ז שנים, שזה בגימטריא מגפה עם הכולל, כמנין חיי שרה, וזה ה"נגוף למצרים", כי הרי על פי הדבר אשר אמרה שרה, היה נעשה הנגף, וא"כ, שם היה ה"נגוף למצרים", ומכנגד התגלה ה"רפוא לישראל" שזה מנין חייה של שרה שהוא כמנין מגפה, כפי שהוזכר, שעולה קכ"ח. (שיחה בעניני מגפה)

***

הפסוק שנאמר בו פעם ראשונה בתורה ארבע הוא - "ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן ומשם יפרד והיה **לארבעה** ראשים", - הנהר היוצא מעדן להשקות את הגן הוא 'אחד', ובו נמצא שורש הפירוד לארבע כלשון הפסוק 'ומשם **יפרד** והיה לארבעה ראשים'.

וא"כ, היחס הראשון של ארבע שנאמר בתורה הוא ביחס של פירוד - 'יפרד והיה לארבעה ראשים', וידוע מאד היסוד שבדברי המהר"ל שבמרובע הקצוות הם רחוקות זה מזה בתכלית הריחוק, ובשונה משאר הצורות כגון צורת מחומש, משושה וכן ע"ז הדרך, שבהם כל זוית רחוקה מחבירתה פחות, במרובע, זהו התכלית של המרחק ששייך שיהא בין הזויות. וזה מה שנאמר בקרא 'יפרד והיה לארבעה' שהנפרדות המוחלטת נמצאת בתפיסת הארבעה.

ומצד השורש של הקלקול שב**ארבע** הוא נוטריקון **אב-רע** וזה קאי על האב שהיה האב של כל הבני אדם שזהו אדם הראשון שהוא השורש לכל הבריאה כולה, ולו נאמר 'פרו ורבו' וממנו נעשו כל התולדות. אבל כאשר נעשה הקלקול של 'בא נחש על חוה והטיל בה זוהמא' וללשון אחת בחז"ל, מכח כך נולד קין, הרי שנעשה כאן 'אב-רע', וזה השורש של הארבע דקלקול.

ובפרטות יותר הרי המעשה של 'בא נחש על חוה והטיל בה זוהמא' נקרא בלשון חז"ל רביעה - הרבעה של אדם בבהמה, ומצד כך בלשון של **ארבע** שהוא מלשון **רביעה** מונח תפיסת הרביעה דקלקול וזה גופא ה**אב-רע**.

וזה גילוי מהשורש של ה'יפרד' שמכח כך נעשה מציאות של נפרדות. כלומר - היה את אדם וחוה שמהם היו צריכים להיוולד התולדות שהם קין והבל עם התאומות שנולדו עמם בכדי שמשם תהיה ההשתלשלות של כל הבריאה כולה.

אבל ע"י ה'בא נחש על חוה והטיל בה זוהמא' התגלה בעצם המהלך של ארבע - אדם הראשון, חוה, נחש וקין. זהו ה'ארבע דקלקול' הראשון שהתגלה בשורש ההולדה, וזה העומק שעל שם כן זה נקרא של **רביעה**, כי כאן מונח שורש הארבע דקלקול כמו שהוזכר באופן של 'יפרד והיה לארבעה' ע"י הארבעה הללו - אדם חוה, נחש וקין.

והיינו שבהיפך מ'על כן יעזב איש את אביו ואת אמו **ודבק** בא-שתו והיו לבשר אחד' שזה דביקות שמכח כך נעשה כח ההולדה כמו שאומר אדם הראשון 'זאת הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי' שמתגלה ב'והיו לבשר אחד שזה הוולד כמו שפרש"י שם, - וכאשר בא נחש על חוה והטיל בה זוהמא, לא יתכן שיהיה מציאות של חיבור אלא זה חיבור כדוגמא של עריות ש**אסורים** זה ע"ז מלשון **בית האסורים** כלומר שלכן הם לא יכולים להידבק זה בזה אלא זה מעשה של נפרדות.

והרי שורש הקלקול היה ע"י 'וכי תאוה הוא לעינים' בבחינת 'לתאוה יבקש **נפרד**' שזה עומק הכח של פירוד, כלומר - מהשורש של 'ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים' נעשה שורש הלידה דקלקול של אדם, חוה, נחש וקין כמו שהובא לעיל, ואז חל בארבעה מציאות של פירוד מוחלט.

ולאחר שחל עומק כח הארבע דקלקול כמו שחודד, סדר ההשתלשלות של הדבר הוא באבות הקדושים שבאים לתקן את חטא אדם הראשון כדברי רבותינו כידוע מאד, ויש בזה הרחבה גדולה, - הרבה מאד פנים כיצד נעשה התיקונים של חטא אדם הראשון ע"י האבות והאמהות הקדושים, ופנים אחד לדבר בסוגיא דידן - שהרי מקום הקבורה של אדם הראשון וחוה הוא במקום הקבורה של

האבות והאמהות[א], שזהו 'קרית ארבע היא חברון' ששם מקום קבורתם וכדברי חז"ל שזה קאי על ארבע זוגות, אדם הראשון וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה - זהו קרית ארבע.

וברור ופשוט הדבר - לא נאמר כאן ארבע שכ"א מהם הוא לעצמו אלא נאמר כאן **ארבע זוגות** כלומר - כיון ששורש הקלקול הוא במה שהיה מהלך של ארבע באופן של פירוד כמו שחודד, שזה מה שנצטרף הנחש בשורש כח ההולדה - 'בא נחש על חוה והטיל בה זוהמא' שעי"כ זה נהפך לארבע בבחינת רביעה, והרי שהופקע כאן התפיסה של 'זוגות' - של 'ודבק באשתו' ונעשה תפיסה של ארבע במהלכי הפירוד בבחינת 'ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים'.

לכן בכח התיקון מתגלה בקרית ארבע - אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה ויעקב ולאה שהם ארבע זוגות, זה עומק התיקון של מערת המכפלה שהוא מקום הקבורה.

וכפשוטו, מדרגת הקבורה הוא הזמן הנמוך ביותר בקומת אדם שזהו מקום קבורתו שלאחר מיתה בבחינת 'יגיענה עד ארץ ישפילנה עד עפר' שמשפילים את קומת האדם עד לעפר, זה גדר מקום הקבורה שהאדם נקבר באדמה כפשוטו.

אבל קבורתן של האבות הקדושים במערת המכפלה היא לא קבורה כשאר כל אדם שהקבורה שלו היא מצד מהלכי הקלקול כפשוטו, אלא במערת המכפלה מונח אור התיקון של הקלקול שבארבע כמו שנתבאר, זה כח ה'כפולה בזוגות' שבמערת המכפלה. (בלבביפדיה עבודת ה' ערך ארבע)

וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ (כג ב)

איפה כתוב בתורה הפעם הראשונה של בכי? לשון דמעות לא כתוב בחמשה חומשי תורה, אבל כתוב בתורה לשון של בכי תחילה אצל הגר, שבכתה על ישמעאל. הבכי שניה בתורה הוא בבכי של אברהם על שרה, "לספוד לשרה ולבכותה". בכי שלישי כתוב בתורה אצל עשו, "וישא את קולו ויבך". לאחר מכן כתוב בתורה שיעקב בכה על יוסף, ואח"כ מצינו בכי של יוסף ובנימין, ויש עוד כמה אופנים של בכי שמצינו בהתורה.מה ההיפוך של בכי? כל דבר בנוי בשורשו מדבר והיפוכו. ההיפוך של בכי הוא צחוק. ההיפוך של עצב הוא שמחה, אבל היפוך בכי הוא צחוק.

מידתו של יצחק היה צחוק דקדושה, שהשורש של יצחק היה במה שאמרה שרה "כל השומע ממנו יצחק לי". וההיפוך של לידתו של יצחק הוליד "כי לא יוריש כי אם יצחק", וזה מביא בכי של הגר וישמעאל. לכן כשאברהם שמע לציווי ה' לשמוע לקול שרה לשלוח ישמעאל מביתו, מכח "כי לא יוריש אלא יצחק", אז ישמעאל נבדל מהצחוק של יצחק - ואז מה יחול בישמעאל? בכי. ולכן הגר בכתה על ישמעאל. ההפרדות של ישמעאל מיצחק היה הבדלה של הצחוק של ישמעאל מיצחק, וההבדלה הזו הוליד בכי של הגר על ישמעאל.

ולאחר מכן כתוב "לספוד לשרה ולבכותה", בכ"ף קטנה, עומק הדבר, חלק מהבכי לקח אותו ישמעאל, לכן הבכי על שרה לא היה שלם כי חלק מהבכי נלקחו על ידי הגר וישמעאל מכח גירוש שרה להגר וישמעאל מביתה, שעל ידי הצווי של שרה שלח אברהם את הגר וישמעאל מביתו. כלומר, אברהם הפריד ישמעאל מצחוק דיצחק, וישמעאל קיבל בכי. ולכן הבכי שנשאר לאברהם על שרה לא היה בכי שלם, כי כבר נלקח חלק מן הבכי על ידי ישמעאל שהושלח על ידו. (דע את מידותיך מהות המידות מים דמעות)

***

שופר של איל, איל בגימטריה אֵם ובגימטריא אִם, אם לבינה, אל תקרי אִם אלא אֵם כמו שדורשים חז"ל. כשאברהם אבינו לקח איל והעלה אותו לעולה במקום יצחק, יש מרבותינו שכתבו שהוא עשה זאת ע"מ שלא יהיה ברכה לבטלה, בוודאי שגם על זה קשה שהרי הברכה לא חלה על האיל כי זה כמו שני קרבנות שונים, לא ניכנס כאן לכל הסוגיא. אבל למשנ"ת הדבר ברור שעד כמה שהאיל הוקרב במקום יצחק יש כאן גילוי של העקידה באיל, כלשון חז"ל אפרו של יצחק צבור על גבי המזבח, אף שיצחק לא הוקרב הקדוש ברוך הוא רואה את אילו של יצחק כאילו זה יצחק גופא, וכמו שבכל קרבן שהאדם מקריב זה חל על שמו, כך אילו של יצחק נחשב כאילו יצחק עצמו הוקרב ואפרו מונח על המזבח.

ובעומק ההקרבה של האיל היא מאותה תפיסה שנקראת יצחק. "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (בראשית כג ב), אומר רש"י שנסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק שכששמעה שרה על עקידת יצחק פרחה נשמתה. מה כוונת הדבר פרחה נשמתה, היא הייתה האם שלו, וכשנעקד ה'איל' היה עלייה של האיל, עלייה של האם, כמשנ"ת איל בגימטריא אם, ואז גם שרה עלתה בחזרה למעלה. (פרקי אבות פ"א ה)

***

"ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה" (בראשית כג ב), כ' קטנה, ואמרו חז"ל בת הייתה לו, שגם אותה בת מתה יחד עם שרה. מבואר בדברי חז"ל ששרה מתה מכוח עקידת יצחק, א"כ מעיקרא היא לא האמינה בשלימות בלידתו, והיא הסתלקה מכוח מה שהיא חשבה שיצחק מת, מצד כך הגילוי של המיתה שלה הוא במדרגת האי אמון מדין נקיבה קרקע עולם, מצד אי אמון בבשורת הזרע, זה שורש תחילתה וזה שורש סופה של אותה מיתה. זה מדרגת 'בת' בבחינת אי אמון מצד שורש יצירת האישה, "יען קראתי ותמאנו", "יען לא האמנתם להקדישני לעיני ישראל" במדרגת בת היענה, ה"יען לא האמנתם" מושרש בבת, שהוא בחינת לינה שורש ליצירת האישה, והוא מדרשת הכניסה לארץ ישראל, זה שורש המיאון. ומצד כך כל גילוי של מיאון בקומת הבריאה הוא אי אמון בארץ ישראל ואי אמון בבשורת הזרע. (משלי א כד)

***

שורש הבכיה באברהם אבינו הוא במות שרה, ששמעה שכמעט שלא נשחט יצחק ופרחה נשמתה, ובפשטות פרחה נשמתה מצד מה שכמעט שלא נשחט יצחק. אבל בעומק, יש שני מהלכים של בכי, יש בכי של חורבן דחודש אב, ויש בכי של אהבה ודביקות, זהו פסח שעליו נאמר "שיר השירים אשר לשלמה ישקני מנשיקות פיהו כי טובים דודיך מיין".

[א] זולת רחל שנקברה בדרך אפרת היא בית לחם.

קות פיהו כי טובים דודיך מיין" (שה"ש א א-ב). רבותינו אומרים על רבי עקיבא שהיה קורא שיר השירים והיו עיניו זולגות דמעות, שיר השירים זמן קריאתו בפסח.

לפי"ז הביאור כאן הוא הפוך בדיוק, שרה נדבקה לאור של המסירות נפש של יצחק, ומכוח כך פרחה נשמתה. צדיקים מוסרים נפשם בשמחה לבוראם, ואם כן מה שנאמר לגבי שרה "ולבכותה", זה היה בכי של שמחה שהתגלה בעקידת יצחק, וזה מדרגת הבכי שחלה ביצחק.

בזמן העקידה היה יצחק בן ל"ז שנה, ל"ז בגימטריא בכיה, נמצא שזמן עקידת יצחק הוא במדרגת הבכיה, ויתר על כן מובא ברבותינו ש'בכיה' ראשי תיבות "ברוך כבוד ה' ממקומו" (יחזקאל ג יב). הבכיה הזאת היא לא מדרגת בכי דנפילה, אלא מדרגת בכי בבחינת "ברוך כבוד ה' ממקומו", מאותו שורש של לשון מקום שנאמר בעקידה, "וירא את המקום מרחוק" (בראשית כב ד). בכללות הקב"ה נקרא מקום, אבל לשון מקום נאמר בעיקר ביחס של בית המקדש, "המקום אשר יבחר" (דברים יב ה), זה מקום הבכיה העליונה. זו מדרגת העקידה שהיא עקידה של יצחק, העקידה של יצחק יסודה בבכיה עליונה, ובצד הנפול זה הופך להיות בכי, המלאכים בוכים בכיה תחתונה. אבל בדקות זוהי בכיה עליונה בשורשה. (בלבביפדיה מחשבה ערך בכי)

***

"ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה", אומר רש"י כידוע מפני מה נסמכה פרשת עקידת יצחק לפרשת מיתת שרה, לומר לך שכיון ששמעה שרה שכמעט ולא נשחט יצחק פרחה נשמתה.

עומק ההגדרה הוא שמעשה העקידה הוא זמן הוא כוח של מעשה שמכוחו היה צריך לחול מציאות של מיתה בעולם, אלא שמעיקרא סבר אברהם שהמיתה צריכה לחול ביצחק עצמו, עד שהוברר לו העלהו לעולה ולא שחטהו, אבל כוח המיתה הוא לא היה בטעות, אלא כוח המיתה הוא חל בעצם העקידה, ולכן במקומו של יצחק והנה איל אחר נאחז בסבך בקרניו. יש מרבותינו שאומרים שזה היה מדין הברכה, אבל כוח המיתה שהיתה בכוח העקידה ראשית חלה באיל עצמו, איל אחר נאחז בסבך בקרניו.

אבל כוח המיתה שהיה בעקידה הוא לא נעצר רק באיל, על זה נאמר מה שהוזכר ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה שכיון ששמעה שכמעט שלא נשחט פרחה נשמתה כלומר הפרחה נשמתה הוא מכוח המיתה שחל במציאות העקידה זה חל בשרה אמנו עצמה פרחה נשמתה.

ויתר על כן הרי כדברי חז"ל מה שמובא בבעל הטורים לבכותה כ' קטנה בת היתה לו לאברהם ובכל שמה, לבכותה אל תיקרי לבכותה אלא ולבתה שגם היא מתה יחד עם שרה. א"כ כוח המיתה בשורש שלו היה לכאורה צריך להתגלות ביצחק, והוא התגלה בפועל באיל אחר נאחז בסבך בקרניו, הוא התגלה אצל שרה אמנו שפרחה נשמתה, והוא התגלה אצל בתה של שרה שגם היא מתה מכוח העקידה. (שיעור פרשת חיי שרה תשע"ז)

וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ (כג ג)

ויקם אברהם מעל פני מתו וגו'. ואמרו (ברכות, יז, ע"ב) מי שמתו מוטל לפניו, פטור מק"ש ומן התפלה ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה. ואמרו שם בגמ', רב אשי אמר, כיון שמוטל עליו לקוברו, כמוטל לפניו דמי, שנאמר ויקם אברהם מעל פני מתו, ונאמר ואקברה מתי מלפני, כל זמן שמוטל עליו לקברו כמוטל לפניו דמי.

והנה אברהם גימט' רמ"ח, כמ"ש לעיל, שהוא מקביל לרמ"ח אברים, ומקביל לרמ"ח מצות עשה. והנה אונן בשעה שמתו מוטל לפניו פטור מכל מצות עשה שהם רמ"ח, ולכך דייקא מקור היל־פותא הוא מאברהם, שהוא במדרגת רמ"ח. והנה בפשטות מעל פני מתו קאי על שרה שמתה. אולם אמרו חז"ל (ב"ר, חיי שרה, מח, ו) מלמד שהיה רואה מלאך המות מתריס כנגדו. והיינו שרצה להחיל כח המות על אברהם עצמו, כמ"ש (שכל טוב, חיי שרה, כג, ג) היה לו לומר מעל פני שרה, ומה ת"ל מתו, כלומר "מותו", מלמד שהיה רואה מלאך המות עומד ומתריס כנגדו (אולם עיין רבינו בחיי, שם, וז"ל, ומה שאמר מעל פני "מתו", והיא היתה נקבה, מפני שהגוף לשון זכר, ומה שימות מן האדם הוא הגוף לא הנפש, כי היא קיימת נצחית, עכ"ל), וזה לא הצליח. אולם הצליח פורתא, כי עצם כך שאברהם נעשה אונן ובטל ממנו תואר שם רמ"ח, כי בטל ממצות עשה כנ"ל, בזה גופא מוגדר במדת מה שהוא בחינת מיתת אברהם. ולכך סיימו שם במדרש ואמרו, א"ר יוחנן מן הן תנינן מי שמתו מוטל לפניו פטור, וכו', ומכל מצות האמורות בתורה. ודו"ק.

אולם כתב בעל הטורים (שם) וז"ל, ויקם אברהם מעל פני מתו וידבר אל בני חת - לפי שאסור לספר לפני המת (ברכות, ג, ע"ב, והכא סיפר לצורך המת עצמו, ואכמ"ל), עכ"ל. ולדבריו א"כ נסתלק אברהם בצד מה מן המת. ובאמת אמרו במדרש אגדה על אתר, ויקם אברהם - שקם מאבלו. וזש"כ ויקם אברהם "מעל" פני מתו (עיין הכתב והקבלה על אתר שפירושו סמוך לו, כמו ועליו מטה מנשה), היינו שנתעלה מעל מדרגת מתו. ובאמת אמרו בפירוש בילקוט חיי שרה (רמז קב) ואקברה מתי "מל־פני", אטו ההיא שעתא קמיה הוה רמיא, והכתיב ויקם אברהם מעל פני מתו, אלא כל זמן שמוטל עליו לקברו כמוטל לפניו דמי (והוא מעין הגמ' דידן בברכות. ועיין תורה תמימה על אתר, הערה כ"ג, ודו"ק), וא"כ בפועל לא היתה לפניו אלא נחשב לפניו, ודו"ק. והיינו שנתעלה מן האבלות, אולם מ"מ היה מוטל עליו לקברה. ועיין באר מים חיים על אתר שס"ל שתחלה לא נפטר אברהם מן המצות, ודו"ק היטב בדבריו, שעי"ז נתעלה מן הפטור מן המצות, וזה גופא עליה מאבלו.

וכתב בשארית ישראל (שער השובבי"ם, דרוש שמיני, משפטים) וז"ל, ויקם אברהם מעל מתו - שנסתלק מבחינת פני המת, בחינת רשעים הנ"ל, ובקש בני חת, הם חכמים הנ"ל שמאיר עליהם הארת ז' רועים והארת משיח, עכ"ל. עיי"ש היטב. והוא מכח הארת חסדו של אברהם דייקא, כמ"ש בתפארת שלמה (ד"ה עוד במדרש) וז"ל, תמן תנינן מי שמתו וכו' פטור מק"ש, מפני העצבות ח"ו, אבל כאן ויקם אברהם וידבר וגו', תקומה היתה לו למדת החסד של אברהם, עיי"ש. (בלביבפדיה מחשבה ערך אברהם)

וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי חֵת לֵאמֹר (כג ג)

כתיב (בראשית מט, כט) וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל אֲבֹתָי אֶל הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן הַחִתִּי. וזהו חיבור יעקב למערה זו, מפני שנקבר בה אדה"ר, ויעקב מעין שופריה של אדה"ר, ולכך ראוי לו להיקבר שם. ודוקא מערה זו אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן הַחִתִּי, כי נגזר על אדה"ר בחטאו כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל

עָפָר תָּשׁוּב (בראשית ג, יט), ולכן דווקא מקום קבורתו בחלק ששייך לעפרון, עפר- ון.

טעם נוסף שנקבר יעקב במערה זו, כתיב (בראשית מט, ל - לא) בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת קָבֶר. שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אַבְרָהָם וְאֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת יִצְחָק וְאֶת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת לֵאָה. ונקבר שם יעקב מדין שזהו קבורה של זו־גות, שלכך נקראת מכפלה, שכפולה בזוגות. וכיוון שנקברה שם לאה, לכן יעקב בעלה ראוי שיקבר שם.

ועוד, שדרכם היה לקבור בקברי משפחות, קבורת בית אבותיו. ולכן ראוי שיעקב ישכב עם אבי אביו, אברהם ושרה, ועם אביו יצחק ורבקה. וזהו שכתוב אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת קָבֶר, והיינו שזה מקום קבורה, קבורת אבותיו.

טעם נוסף שרצה יעקב להיקבר בארץ ישראל, כמ"ש חז"ל על מעלת קבורה בא"י, וזהו שכתוב אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן.

וטעם נוסף שרצה יעקב להיקבר דווקא במערה זו, כתיב (שם, לב) מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי חֵת. דייקא רצה יעקב להיקבר במקום הנקנה מאת בני חת. והטעם, כמ"ש ברבינו בחיי (בראשית כג, כ), וז"ל, יש בפרשה זו ח' פעמים בני חת, ואחד בסוף הסד־רה: (בראשית כה, י) "הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חֵת", ואחד בסוף הספר (פרשת ויחי) בענין יעקב: (בראשית מט, לב) "מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי חֵת", הרי י'. ונראה כי זכות גדול לבני חת שהודו למקום הקבורה שיהיו נזכרים בתורה עשרה פעמים בקבורת כל האבות, עכ"ל.

וכאן שתחילה נזכרו שמונה פעמים, וזהו בני חת, אות שמינית, אות חית, סוד חי - תחיית המתים הגנוזה במערה זו. ודייקא נקברו שם שמונה בנ"א, עיין שפתי כהן (על אתר). ויתר על כן נזכרו עשר פעמים, תיקון עשר המדרגות הנודעות, עשרה מאמרות, עשרת הדברות, עשרה ספירות וכו', ואזי זה חיות מלא - אות יו"ד. ועיין אור החיים, מלבי"ם, פנים יפות, העמק דבר, פרדס יוסף, אברבנאל, אלשיך, ועוד מפרשים. (נקודה מתוך הפרשה ויחי)

גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם (כג ד)

אדם שמגיע לתפיסה של איזהו עשיר השמח בחלקו, בחלקים שמרכיבים את כל החיים, הוא מכיר שזה חלקו. אז בכל דבר שהוא משתמש, הוא מרגיש שזה מקומו. זה עומק ההגדרה שאברהם אבינו אומר: גר ותושב אנכי עמכם (בראשית כג, ד). מה הגדרת גר ותו־שב, גר - כי הארץ לא שייכת לי. תושב - לא רק מצד שהקב"ה הבטיח, ועדיין לא הגיע הזמן שהוא ירש את הארץ, אלא הגדרת הדבר - כל דבר שאני משתמש בו, יש לי התיישבות בו כי הוא שלי, מכח כך אני תושב. (דע את שמחתך)

***

אברהם אבינו אחז בארץ באופן של 'גר ותושב אנוכי עמכם', שורש הדבר הוא שאהבת ארץ ישראל לא היתה בשלמות. והנה התגלות הבחינה של 'גר ותושב' בתחילת אחיזתו של אברהם אבינו בארץ ישראל היה כשקבר את שרה. כדכתיב בפרשת חיי שרה (שם) "גר ותושב אנכי עמכם תנו לי אחזת קבר עמכם", וכתוב שם (שם, ב) "ויבא אברהם לספד לשרה ולבכתה" לבכתה כתוב בכ"ף קטנה והתיבה בלי הכ"ף היא 'ולבתה'. כלומר ששורש אחיזת אברהם בארץ ישראל בבחינת גר ותושב, היה בחינה של בת כמרומז בתי־בת 'ולבתה'. שמעת תחילת ירושת הארץ על ידי אברהם לא היה בשלמות בחינת בן אלא בבחינת בת, כפי שהיה בעת כניסת בני ישראל לארץ על ידי יהושע שלא היה לא בנים כי אם בנות. (סוגיות באהבת ה' בן)

***

הכח שמתגלה אצל אברהם אבינו זהו מה שנאמר בו ביחס לדי־בורו עם בני חת "גר ותושב אנכי עמכם" והיינו שמתגלה בו שני צדדים, מצד אחד הוא גר בא"י ומצד שני הוא תושב, ולפי"ז, ביחס לשם תואר אזרח - הרי התרגום מתרגם את המילה אזרח "יצי־בא" כלומר שהאזרח הוא יציב וקבוע במקומו, והיפך מציאותו של אזרח הוא גר שאינו קבוע במקומו כמו שנאמר כמה וכמה פעמים בלשונות הפסוקים "הגר והאזרח", וא"כ מה שנאמר באברהם אבי־נו "משכיל לאיתן האזרחי" שהוא נקרא אזרח, אצל אברהם אבינו מתגלה בו אזרח כצד אחד של מטבע, מצד אחד הוא אזרח שמק־ביל ללשון "תושב", שהוא יציב וקבוע במקום, אבל מצד שני הוא גר - זהו "גר ותושב אנכי עמכם".

לעומת כך ביצחק אבינו, הרי הקב"ה אומר ליצחק "אל תרד מצ־רימה גור בארץ הזאת", דלא כאברהם ודלא כיעקב שיצאו מא"י, והיינו משום שיצחק הוא עולה תמימה משעת העקידה ואילך, ומכח כך הוא נמצא קבוע בתוך ארץ ישראל ואיננו יוצא מארץ ישראל, והוא הוא התושב, האזרח, בה"א הידיעה.

וא"כ, אצל אברהם אבינו מתגלה דבר והיפוכו, "גר ותושב", וכך הם סדר חייו, הוא לא נולד בארץ ישראל אלא הוא עולה בתחי־לה מחרן לא"י ולאחמ"כ הוא יוצא מארץ ישראל ושוב הוא חוזר לארץ ישראל, כסדר כל מה שמבואר בקרא, -וזהו "גר ותושב אנכי עמכם", כלומר, יש לו צד של קביעות בארץ ישראל אבל גם יש בו צד של יציאה מארץ ישראל, ולכן גם כאשר הוא נמצא בארץ ישראל, הוא לא קבוע גמור.

אבל מאידך אצל יצחק אבינו שהוא עולה תמימה מתגלה בעיקר מדרגת ה"אזרח", שהרי ישיבתו היא בגדר קביעא וקיימא במדרג־תה של ארץ ישראל. (בלבביפדיה עבודת ה' ערך אזרח)

ויאמר אברהם אל עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו שים נא ידך תחת ירכי

(בראשית כד, ב)

ואיתא בשכל טוב (ויחי מז, כט) "שים ידך תחת ירכי - כלומר השבע לי בברית מילה, כדרך שהשביע אברהם את עבדו אליעזר, אלא שאליעזר לא היה מזרעו של אברהם, לא בוש לשים ידו תחת יריכו, דכתיב 'וישם העבד את ידו תחת ירך אדונו' (פסוק ט), אבל יוסף שהיה בנו של יעקב יוצא ירכו, לא שת ידו תחת ירך אביו אלא נשבע לו על פה".

והטעם שהשביעו דייקא בירכו, אמרו במדרש (ב"ר נט, ח) "א"ר ברכיה, לפי שנתנה להם בצער, לפיכך היא חביבה ואין נשבעין אלא בה". ועוד אמרו (מדרש אגדה ויחי מז, כט) "ונשבע לו על המילה, אשר תלוין בה תרי"ג מצות, ברית בגימט' תרי"ב, וגוף של מילה משלימים חשבון תרי"ג מצות". ורש"י (על אתר) הוסיף וכתב, וז"ל: והמילה היתה מצוה ראשונה לו, עכ"ל ועיי"ש[א].

אולם יתר על כן אמרו בזוה"ק (ויחי רכב ע"ב) "אר"ש באברהם וביעקב כתיב שים נא ידך תחת ירכי, תחות ירכי, כלומר בההוא אתר דרימזא בשמא קדישא ואפיק זרעא קדישא מיהמנא לעלמא"[ב]. והבן שבכך ששם אליעזר ידו תחת ירך אברהם, עי"ז נקשר אליעזר לאברהם להיות כבנו ממש, שווה ודומה לו. וכמו שאמרו (ב"ר, שם) "ויאמר אברהם אל זקן ביתו - שהיה זיו איקונין שלו דומה לו. המושל בכל אשר לו - שהיה שליט ביצרו כמותו". והיינו שהושווה 'חומר' ל'צורה'; עבד לאדונו.

עיין ב'שושן סודות' (אות תלה) סוד מעשה ברבי בנאה[ג], וכתב בשער הגלגולים (הקדמה לו), וז"ל: אליעזר עבד אברהם, ר"ל עזר-אל, כי הוא עוזר לשם אל, שהוא חסד אל, והוא אברהם, עכ"ל. ועיין כתבי הרמ"מ משקלוב[ד] (רזא דמהימנותא, דף כב). ודרושים על סדר ההשתלשלות[ה] (דף רפו). וביאורי הזוהר[ו] (דף קנח). ופתחי שערים[ז] (נתיב פרצוף ז"א, פתח ג).

שלמות זו של אליעזר עבד אברהם נעשית כאשר נאמר בו (בראשית כד, לא) "בא ברוך ה'", שיצא מארור לברוך כמו שאמרו בב"ר[ח] (ס, ז). ובזוה"ק אמרו (ח"ג קג ע"א), וז"ל: כתיב (הושע יב, ח) 'כנען בידו מאזני מרמה' דא אליעזר עבד אברהם. ותא חזי, כתיב 'ארור כנען' ובגין דזכה כנען דא לשמשא לאברהם, כיון דשמש לאברהם, יתיב תחות צלא דמהימנותא, זכה למיפק מההוא לטייא דאתלטייא. ולא עוד, אלא דכתיב ביה ברכה, דכתיב 'ויאמר בא ברוך ה'', עכ"ל ועיי"ש[ט].

[א] ז"ל רש"י: תחת ירכי - לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה כגון ספר תורה או תפילין והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו ע"י צער והיתה חביבה עליו ונטלה.

[ב] ז"ל הזוהר: תאנא א"ר יוסי, במה אומי ליה יעקב ליוסף, דכתיב שים נא ידך תחת ירכי, אלא בההוא את קיימא דהוה רשים בשריה, דדא חשיבותא דאבהן יתיר מכלא, והאי ברית רזא דיוסף איהו. אמר רבי שמעון, באברהם וביעקב כתיב שים נא ידך תחת ירכי, תחות ירכי, כלומר בההוא אתר דרמיזא בשמא קדישא, ואפיק זרעא קדישא מהימנא לעלמא, ביצחק לא כתיב, דנפיק מניה עשו.

[ג] ז"ל השושן סודות: ר' בנאה הוא השכל האנושי החוקר בנמצאות כולם. וקראו כן כי הוא בונה עולמות ומחריבן מטבור הארץ עד העילה ראשונה. הוה מציין, כלומר הוה משום סימנים להעתיק מנושא לנושא בנמצאות השפלות כולם אשר קראום פה מערתא דרבנן. וירמוז במערתא לעולם השפל ורבנן לעולם הגלגלים היינו המזגים כולם. וכבר ידעת שכל המורכבים הם מורכבים מחומר וצורה, ולכן אחר אשר עיין במרכבים הג' אל הד' והוא האדם. וזה אמרו כי מטא למערתא דאברהם ר"ל רצה לעיין בחומר בעל חי המדבר ומצאו משונה מן החומרים הקודמים שיצה"ר דבוק בו. וזה אשכחיה לאליעזר עבד אברהם דקאי אבבא ככתוב לפתח חטאת רובץ. וידעת כי היצה"ר אשר הוא כח המתאוה הוא המונע הגדול לשכל להשלים פעולתיו ולכן מצאו ר' בנאה המציין את כח המתאוה אשר נדבק בחומר, עומד על הפתח. ושאל ר' בנאה מאי קא עביד אברהם, כלומר החומר השלם הזה מה עושה אם נדבק בצורתו ואם לא. השיבו היצה"ר והוא עבד אברהם, גני בכנפי שרה. כלומר, נדבק בצורתו כענין שנאמר כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה. והיא הצורה המשלמת לחומר. ושרה אותיות השר. והסוד הנמרץ שאמר ומעייני ליה ברישא, כי היא המשלמת ליה בראש כל התחלותיו. א"ל בעינא דליעול, כלומר, השכל המתאוה להיות דבוק במושכלו ולהסיר מעליו את השוער עבד אברהם. השיבו החומר השלם, ליעול וליתי. כלומר, שהחסידים הממיתים תאותם בזה העולם אין כח בזה השוער למעטם מן ההשגה. יכנוס בשלום. אעל ואיין ונפק, כלומר, השלים חקירתו.

[ד] ז"ל ברזא דמהמנותא: והם קודמים לפרי תמיד [עי' לקוטי הש"ס כלים, וביאה"ג לסד"צ פ"א], ותכלית בריאתן קודם כי הן תקוני העולם וצרכיה, רק שיהא היין שוקט על שמריו, כמו אליעזר עבד אברהם, כמו ע' ורמ"ח אברים להשכל, וכמו שאמרו חבל על שמש גדול כו' [סנהדרין נט ע"ב], כי טבעיהם קשים וחזקים מאד, ומדוריהם במקום עז וקשה, שאין האדם הטוב ומזגו יכול לבוא לשם, וכענין אשר כתוב אשר נתן אלקים בלבו לאסוף ולכנוס כו' [קהלת ב]. וכן שכליהם חוקרים לכל תכלית בסוד ע"ז קש"ה [עי' יומא סז ע"ב] שהוא עיק"ר אמונה, שאין אנחנו רשאין, אך אחר נפילתן הצדיקים יורשין מקומם, כענין עמון ומואב טהרו בסיחון [גיטין לח.], ויש יתרון לחכמה מן הסכלות, ממש כיתרון האור מן החשך [קהלת ב].

[ה] ז"ל בדרושים על סדר השתלשלות: וכן עשה ה' מיני גרים אשר שמותיהן כתובים בתורה, והן גדולים מכל הגרים אשר עשה, והן ענר אשכול וממרא ג' פיתוח"י חות"ם, שהן בעלי ברית אברם [בראשית יד], אבל אליעזר הוא ממש עבד אברהם, והוא גי' רמ"ח אברים וע' כוחות שבאדם, וגדול מכולם היא הגר המצרית, שהיא במצר ה', הקדושה, וראתה מלאך יקו"ק אחרי ראותה בבית אברהם [עיי"ש טז וב"ר פמ"ה י], וזכתה להתדבק באברהם ממש.

[ו] ז"ל בביאורי הזוהר: ונגדן היו אצל אברהם ה' מיני גרים, ענר אשכול ממרא אליעזר הגר המצרית, והג' לא היו רק בעלי ברית אברהם [שם], אבל אליעזר הבין יותר ונעשה עבד, וקבל עבדות על עצמו, ודולה ומשקה מתורתו של רבו לאחרים [יומא כח ע"ב], והוא היה מושל בכל אשר לו [בראשית כד] ומסביר לאחרים בסוד מש"ל ודמיון, אבל הגר המצרית זכתה לראות לבאר לחי ראי ומלאך יקו"ק ג' פעמים.

[ז] ז"ל הגריא"ח בפתחי שערים: וגם הנוקבא שלו שם נשרשת בו בבחינתה היותר תחתונה שבו, כי באמת מציאת הנוקבא הוא מדכורא דלית לה מגרמה כלום, וכמ"ש ויקח אחת מצלעותיו וגו' וכמשי"ת במקומו. וכן בכל אדם הנקבה שלו ובת זוגו האמיתי היא נשרשת בבחינה תחתונה שבנשמתו, וכמ"ש רז"ל שמ' יום קודם היצירה בת קול יוצאת כו'. וכן בגופא יש בה חלק מטבע גופו כפי מיזוג היסודות שלו, שלכן מי שזוכה לבת זוגו האמיתי היא נעשית לו עזר שמשתווים כל מדותיה עם מדותיו, כמ"ש אליעזר עבד אברהם, והיה הנערה אשר אומר אליה וגו' היא האשה אשר הוכיח וגו', שטבעה לגמול חסד כמדתו של יצחק מה שא"כ אם לא זכה, היא כנגדו שאינה מטבע מיזוג יסודות גופו כלל. וכן הוא בשורש באצילות הנוקבא נשרשה מיד בעת העיבור בבחינתו תחתונה ומלבשתו. והוא עטרת היסוד החופה על יסוד שלו בסוד פריעה לבר, וכמשי"ת במקומו בס"ד.

[ח] ז"ל המדרש: ויאמר בא ברוך ה' שהיה סבור בו שהוא אברהם שהיה קלסתר פניו דומה לו א"ר יוסי ב"ר דוסא כנען הוא אליעזר ועל ידי ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך ויאמר בא ברוך ה' א"ר יעקב בשם ר' יוחנן דבית גוברין עבד ליה אפטרה ומה אם אליעזר ע"י ששרת את הצדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך ישראל שעושין חסד עם גדוליהם ועם קטניהם בידיהם ורגליהם על אחת כמה וכמה.

[ט] ז"ל המשך דברי הזוהר: מאי קא מיירי, דכל מאן דיתיב תחות צלא דמהימנותא, אחסין חירו ליה ולבנוי לעלמין, ואתברך ברכתא עלאה, ומאן דאפיק גרמיה מצלא דמהימנותא, אחסין גלותא ליה ולבנוי, דכתיב וילחם בישראל וישב ממנו שבי. ובהמשך (קנח, א) כתב בזוהר: תא חזי, אליעזר עבד אברהם מבני כנען הוה, כמה דאת אמר (הושע יב ח) כנען בידו מאזני מרמה,

עיין לקוטי תורה[ו] (חיי שרה, ושלח). ולקוטי הש"ס[יא] (ברכות, ותענית). ואדם ישר[יב] (מרכבת יחזקאל). ושער היחודים[יג] (פרק טז). ורמ"ז[יד] (אם לבינה אות א, ח). ושער הפסוקים[טו] (שמות). וספר הפליאה[טז] (ד"ה וראה והבן דברים נוראים). וחסד לאברהם[יז]

וכנען כתיב עליה, (בראשית ט כה) ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו, ובגין דהוה שליחא מהימנא, מה כתיב ביה, (שם כד לא) בא ברוך יהו"ה, ברוך יהו"ה ממש, ועל דא אכתיב הכי באורייתא, בגין דנפק מההיא קללה ואתברך, ולא די ליה דנפיק מינה, אלא דאתברך בשמיה דקודשא בריך הוא, ואוליפנא, דאתא מלאך ואעיל מלה דא בפומיה דלבן.

[ו] ז"ל האריז"ל (חיי שרה): ואליעזר עבד אברהם, ארז"ל שהוא עוג, והוא כנען בן בנו של נח, והיה ארור ויצא מכלל ארור ונעשה ברוך, ולכן נאמר לו בא ברוך ה' וכו'. והכוונה, שהקדושה שנפלה שם בלועה בתוך הנחש הנאחז ברגלי הנוקבא, הוא היה בחינת אליעזר, והטומאה עצמה היה עוג, ולכן נאמר בו שיצא מכלל ארור, שהיה בלוע הקדושה ההיא בתוך הטומאה, ויצא מן האחור מתוך הטומאה, והלך אל הפנים, ונתדבק בחסדים, שהם בהפגם שהם טיפת הדכורא, ולכן היה עבד אברהם, שדבק באברהם שהם החסדים. ולפי שהנחש יונק מאימא כדאמרן, ובאימא יש ה"פ ס"ג שעולים שט"ו, ועם הה' כוללים, הרי ש"ך דינין, ולכן נפלו בתוך הטומאה כל הש"ך. אמנם כי נשארו השני שרשים היותר עליונים שבכולם, שהם היותר ממותקים, נשארו שי"ח שנפלו למטה, כמנין אליעז"ר. והנה אליעזר היה תחילה אחורי הנוקבא, בלוע בתוך הטומאה שריא בחינת עוג, ועכשיו שיצא משם מכלל ארור לא רצה עוד לילך אחר הנוקבא, כי כבר יצא והלך לפני הזכר, ולכן לא רצה אליעזר לילך אחר הנשים, אלא ותלכנה הן אחריו ולא הוא אחריהם, כי הוא כבר היה יונק מן החכמה שבפנים, ולא היה עם הארץ, אמנם מנוח היה עם הארץ. ובפרשת בשלח כתב: וכן אליעז"ר עולה שי"ח, כי הנה אימא היא ה' ראשונה של שם, והיא בחי' ס"ג כנודע, וה"פ ס"ג גי' שט"ו, וההי' עצמה הרי ש"ך, שהם הש"ך דינים שבה, וחסרו ממנו השנים השרשים העליונים, הממתקים כל הש"ך דינים, ולכן נקרא אליעזר שעולה שי"ח, שחסר מש"ך שנים כאמור.

[ז] בלקוטי תורה (שלח) כתב: דע כי נשמת כלב שורשו מן אליעזר עבד אברהם כי אליעזר יצא מקללת ארור כנענן כשאמר לו לבן בא ברוך ה' שאם לא קיימו כך למעלה לא היה נכתב בתורה ואז נכנס לכלל ברוך לכן בשביל מעלה זו שא"ל בא ברוך ה' לזה נתגלגל בנבל הכרמלי שאותיותן שוות לכן ארז"ל למנצח על מות לבן שזכה לבן שאמר עליו המזמור הזה על מות לבן וזהו נבל לבן הוי נבל וז"ש שנקרא כלב בן יפונה [בן מי] שא"ל ואנכי פניתי הבית וארז"ל שפינה מעצת מרגלים כי ע"י ברכת לכן נתגלגל אליעזר בכלב וכבנו הוא חשוב, וסוד כלב שם ב"ן דהי"ן כי שם זה גי' כלב יו"ד ה"ה ו"ו ה"ה וסוד שם זה ה"ס ההו' רוחא דעייל בנוקבא לעורר מ"נ, וכו', ומפני שכלב הי' סוד אליעזר הוא סוד התעוררות החתן המשמש לחסדים היינו אליעזר פי' עזר לא"ל שהוא חסד והוא אברהם והוא בחינ' כלב לכן בא להשתטח על קברי אבות שעיקרם וראשיתם הוא אברהם.

[יא] ז"ל האריז"ל (ברכות): והנה עוג מלך הבשן הי' מבחי' נחש כי עוג הוא אליעזר עבד אברהם והוא כנען בן בנו של נח והוא היה ארור ויצא מכלל ארור ונעשה ברוך ולכן נאמר לו בא ברוך ה'. והכוונה כי הקדושה שנפלה שם היא בלועה תוך קליפת הנחש אשר נאחזת ברגלי הנוקבא שהוא בחי' אליעזר והטומאה עצמה היה עוג מלך הבשן ולכן נאמר בו שיצא מכלל ארור שהיה הקדושה ההיא בלועה בתוך הטומאה והלך אל הפנים ונתדבק בחסדים שהם בפנים שהיא טפת הדכורא ולכן היה הוא עבד אברהם כי היה נדבק באברהם שהם החסדים ולפי שהנחש הוא יונק מאמא ובאמא יש ה' פעמים ס"ג העולים שט"ו וחמשה הכוללים שהם ש"ך דינים ולא נפלו בתוך הטומאה כל הש"ך כי נשארו ב' שרשים היותר עליונים שהם היותר ממותקים ונשארו שי"ח אשר נפלו כמנין של אליעזר והנה אליעזר היה בתחלה אחורי הנוקבא בלוע בתוך הטומאה שהוא בחי' ארור ועכשיו יצא מכלל ארור ולא רצה עוד לילך אחר הנוקבא כי כבר יצא והלך לפני הזכר וע"כ לא רצה אליעזר לילך אחר הנשים אלא ותלכנה הם אחריו ולא הוא אחריהם כי היה יונק מן החכמה שבפנים ולא הי' עם הארץ.

[יב] שם (תענית) כתב: עג עוגה וישב בתוכה וגו' דע כי חוני המעגל היה בו אותו ניצוץ טוב מאליעזר עבד אברהם אשר הוא הי' מבחינת ע"ב דאחוריים אשר ביצירה שיצא לחוץ בקליפה קשה שהוא כנען ובא לעבוד את אברהם ולהכנס בקדושה ויצא מארור ונכנס בברוך וזה שאמר לו בא ברוך וגו' אבל לא נכנס בברוך עד שגמר הזיווג של יצחק ורבקה והנה אליעזר הוא עוג מלך הבשן אשר נתנו נמרוד אל אברהם אע"ה לעבדו וע"ג הם הגבורות דאמא שהם ס"ג ועשר אותיות הם ע"ג ולכן עג עוגה וישב בתוכה כי עגה חסר ויו עולה חיים עם י' אותיות ס"ג וחיים הם המוחין וחוני שהוא מן הגבורות היה בידו יכולת לעלות לפי שהגבורות מתהלכים ועולים לאין תכלית ולזה עלה שם כי שם שורש הגבורות ושאל הגשמים שהם הגבורות ולכן נקראים גבורות גשמים וכמו כן חבקוק גי' רי"ו ועג עוגה כנודע ועלה ג"כ שם ושאל והנה עוג הי' חוץ לתיבה ונח הי' מפרנסו מן התיבה כי עוג הוא אליעזר אשר גי' שדי עם ג' אותיותיו והכולל שהוא שי"ח והוא היסוד שביצירה ולכן היה נח מפרנסו מן התיבה כי משם היה פרנסתו ולא נכנס בתיבה לפי שהוא למטה ולכן היה נתיירא מרע"ה ממנו כי ראה שהי' מן הגבורות וא"ל הקב"ה אל תירא אותו כי כבר נתברר ויצא הטוב ממנו כי אליעזר גי' שי"ח שהם הה' גבורות אשר ביסוד כי ה"פ ס"ג והשלשה חסדים הממתקים גי' שי"ח.

[יג] ז"ל האריז"ל: וכמו שיש לז"א שתי נשים ושתי שפחות, כן יש לעוג ערש ברז"ל ר"ת רחל זלפה בלהה לאה, ונקרא עבד ברוך שהוא אליעזר עבד אברהם שנכנס חי לג"ע שנעשה מן הטוב, אך עוג היה מהרע שבו והרגו משה, וזהו שאמרו ז"ל [סופרים כ"א ט' ועוד] שעוג הוא אליעזר, והבן זה. ואפשר כי אליעזר ועוג הם דוגמת ישראל ויעקב וגם (נ"א מע"ח - עם) שני אנשים (נ"א - ב' נשים) ושתי שפחות, והנה (מע"ח - לוט) גם הוא כמו עוג שהוא צד הרע שבאליעזר ולכן הוא ארור, לוט לטייא.

[יג] ז"ל האריז"ל: כמו שבקדושה ז"א נחלק לב' בחינות ישראל ויעקב כן באחוריים שם הוא העבד אליעזר עבד אברהם והוא עוג נחלק לב' וכמו שבקדושה יש ב' שפחות וב' אמהות כן בקליפה ולכן נאמר בעוג (דברים ג) 'הנה ערשו ערש ברזל' ר"ת בלהה רחל זלפה לאה, 'ט' אמות ארכה' הם ט' אותיות דשם ב"ן 'וארבע אמות רחבה' הם ד' אותיות הוי"ה, ולכן צריך לכוין בשם ס"ג דבינה בז"ת שלה ויו"ד אותיות כמנין ע"ג וזה סוד (תהלים קמ"ד) 'גע בהרים ויעשנו' וזה סוד (איוב א) שלח נא ידך וגע בכל אשר לו והכוונה להמתיק עבד זה שבאחור, בזה השם, כדי ליקח ממנו ניצוצי הקרי האוחזת בו.

[יד] ז"ל הרמ"ז: ענין אליעזר עבר אברהם איתא בס' הגלגולים כי בקליפת עוג היה ניצו"ץ ר"ש בן נתנאל. ומפני זה נתירא משה עד שא"ל הקב"ה שלא יירא כי סופו ליתקן ע"י רבן יוחנן בן זכאי ואיתא גם שם כי ריב"ז ורבי עקיבא בסוד חסדים וגבורות וזה נלע"ד שנרמז כי בידך נתתי אותו ר"ל ביד שלך שהוא ריב"ז זרוע של משה וכן תמצא רבן יוחנן בן זכאי עולה בכיוון שמעון להורות שעיקרו היה לתקון שמעון ולכן נקרא בן נתנאל על שם כי בידך נתתי אותו עוג מלך בשן שהוא ראש תיבות שמעון בן נתנאל מתרגמינן מתנן לשון מתנה הנ"ל. וגם איתא בפר"ח [במ"ס] שאליעזר עבד אברהם הוא עוג, ור"ל שהוא קליפתו כי ניצוץ הקדוש של אליעזר נתגלגל בכלב בכתוב בליקוטי תורה שלי, פרשת שלח לך. ודע הענין כי ידעת שמשם ס"ג יצאו הקליפות והסיגים ו'סיג' בגי' ע"ב וגם אליעזר העולה שי"ח הוא בגימ' ס"ג ה' פעמים ועוד ב' השרשים הכוללים ואליעזר בגי' עבד אברם כי אברם בסוד הגבורות עד שנקרא אברהם.

[טו] הנה יודע כי שם של ס"ג נתגלגל והיה שם ב"ן ולכן אליעזר נתגלגל בכלב דאיהו גימ' ב"ן ועל כן בערש דעוג ט' אמות שהוא שם של ב"ן ככתוב בליקוטי תורה פרשה זו והנה מלוי אליעזר בלי מספר אותיותיו עולה תקצ"ד וכן עולה כלב כף למד בית עם ח' האותיות והוא בגי' מטטרו"ן וסנדלפו"ן ב' עבדים העליונים כי שי"ח סודו שד"י כנודע ובן סודו באליהו. זאת ועוד עוג הוא הפריעה ככתוב בליקוטי תורה פרשה זו ופריעה גימ' ה' פעם ע"ג שהם ה' גבורות אשר בהתגלותם נתגלו ה' חסדים. ולכן מושב עוג היה באדרעי בגי' פרה ולכן נדמה למשה רבנו ע"ה כמו חומה ככתוב בסוף פרשה זו ואמרו שהיה תולש הר לזרוק על ישראל ומשה רבנו ע"ה היה סומכו בצרור קטן בכח שם המפורש וישראל היו אומרים על עוג ארורות ידים שכך זורקות והאמוריים היו אומרים על משה רבנו ע"ה ברוכות ידים שכך סומכות ונראה כי היה רוצה לעקור הדין משורשו ולהורידו עד למטה בקליפה ולהרע בו לישראל וזה סוד הר האלהים ברבוע כנודע ולכן היו מארריים אותו כי היה רוצה לעשות הקודש חול כי כן אליעזר היה בתחילה ארור אמנם משה רבנו ע"ה היה סומך הדין למעלה בשורשו וממתיקו וזה סוד קדושת אליעזר שבא לכלל ברוך ועוד לכן אמרו ברוכות שלא רצה משה ליכנס באדרעי בלילה רק לעת שאמורת הבוקר שאז לאה היא במיתוק וכן אמרו שכשנולד יצחק אמר עוג שהוא יהרגהו באצבעו כי חשב להוריד הדין עד מקומו ולחלל קדושת דיני יצחק הטהור ואצבע זה נ"ל שהוא הוד שהיא הגבורה היותר תחתונה והנהפך לדוה ולכן ע"ג מחמשה בפריעה, ועל ידו נאמר ערשו ערש ברזל הוא הוד שבו שם תת"ט העולה כן כמו ערש ברזל וט' אמות הם בחב"ד חג"ת נה"י ואם תצרף ברזל לעוג תמצא אליעזר בכיוון. ועוד דע כי שם ס"ג במלוי מלואו עולה תרע"א ואם תסיר ממנו העיקר נשאר תכ"א שהוא היותר דין כנודע ועל כן כתוב עליו שהוא נשאר מיתר הרפאים דייקא יתר כמשמעותו לכן א"ל הקב"ה למשה אל תירא אותו שלא יפחד שישתלשל הדין כי כבר היה כח בידו להמתיקו בכח התורה העולה כן ומה עשה משה רבנו ע"ה נטל צרור וסמך את ההר נ"ל שהיה מעלה מ"ן ממטה למעלה מב"ן לס"ג והיה ממתיק הדין בשורשו וצרור רומז למ' וכן צרור רמז שבה היה מעלה מ"ן למתק הדינין ואז עשה והצליח.

[טז] ז"ל האריז"ל: האמנם אני מסופק, איך שמעתי ממורי ז"ל בענין זה, מי משניהם הוא הארת הטבור, או היסוד, ונלע"ד ששמעתי, כי יהושע הוא יותר גדול מכלב, ולכן הוא ההבל דפי הטבור, שהוא יותר עליון. ובפרט במ"ש אצלינו במאמר פרשת תצוה, דף קפ"ד ע"ב, בענין הנהו תלת נקודין דאשתכחו בעלמא, חורבא, וישובא, וג"ע הארץ. וע"ש היטב, ענין שתי נקודות אלו, שהם, פי הטבור, ופי היסוד, מה עניינם. אבל כלב הוא מהבל פי היסוד, כי הנה כלב בגימט' ב"ן, כמבואר אצלינו בפרשת חיי שרה, בפסוק ויאמר בא ברוך ה', בענין אליעזר עבד אברהם, והוא הוי"ה דמלוי הה"ן, היוצאת מיסוד זעיר ליסוד דנוקבא.

[יז] ז"ל ספר הפליאה: יאמר בא ברוך ה' למה תעמוד בחוץ כי אליעזר עבד זקינך אברהם פינה את הבית מלינק מכחות הטומאה ומלת אליעזר היא הבינה עבד אברהם שהאציל אברהם, ואל תתמה בהיות שאנו מעמידים הסודות במלת עבד ואליעזר כי החסד נקרא לבן ולבן עובד ע"ז היה וגם אמר כל מלך האמור במגילה הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה חוץ ממ"ש המלך אחשורוש כתיב ויאמר המן למלך ר"ל מה"ד ועל שהוא נאחז ממ"ה קראו דין בשם המן, וגם ב"א ר"ל האב הוא הגוזר על בניו למעלה הם המדות לקבל הבנים הראויים הכשרים הטהורים הנקיים מכל פשע להכניס ולקבל כל א' וא' בסבר פנים יפות ולומר לו בא ברוך ה'.

[יז] ז"ל החסד לאברהם: ודע כי אליעזר עבד אברהם היה תחילה נשמה קדושה שנתנה תוך קליפת כנען הארור, וכשנולד אליעזר יצאת אותה הנשמה מאותה הקליפה הארורה ונקרא ברוך, ואח"כ הוברר יותר ונתגלגל בכלב בן יפונה, והיה מתענה כל ימיו כדברי רז"ל, כדי שיצא לגמרי מכלל ארור הראשון, וכאשר רצו ישראל לכנוס לארץ ושלחו מרגלים נתעברו הי"ב

(מעין ה נהר כה). ושער הגלגולים[יח] (הקדמה לו).

וכתב במגלה עמוקות (ואתחנן, אופן צג), וז"ל: רזא דמלה, אברהם אמר לקב"ה "דמשק אליעזר" (בראשית טו, ב), הכוונה ש"אליעזר עבד אברהם", בגימט' "מרכבה שלמה", וכן 'אליעזר' בעצמו גימט' 'נשר שור אריה אדם' שהוא עולה אלף שי"ז כמנין אליעזר, דהיינו כשנחשב אות א' של אליעזר שהיא אלף, נשתיירו אתוון ליעזר בגימט' שי"ז וכו'. וזהו סוד דמש"ק אליעזר, שהוא (ר"ת) ד' מחנות שכינה קדושים, עכ"ל ועיי"ש[יט].

וכתב רמ"מ משקלוב (ביאורי הזהר, דף קנח), וז"ל: ודולה ומשקה מתורתו לאחרים (יומא כח ע"ב) וכו', ומסביר לאחרים בסוד "משל ודמיון", עכ"ל ודו"ק.

ויאמר ה' אלקי אדני אברהם, הקרה נא לפני היום ועשה חסד עם אדני אברהם
(בראשית כד, יב)

הנה נודע שמדתו של אברהם חסד, כמו שכתוב (מיכה ז, כ) "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", ופרש"י (שם), וז"ל: שכר חסד אשר לאברהם, אשר צוה לבניו לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט[כ], עכ"ל.

אברהם הוא מרכבה למדת החסד, כמ"ש הרמב"ן (בראשית יז, כב), וז"ל: לשונם בב"ר (מז, ו) "האבות הן הן המרכבה" ירמוז למה שכתוב "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", "ופחד יצחק היה לי", עכ"ל. בכדי להיות מרכבה ל'מידה' ממידותיו של הקב"ה, נצרך מסירות נפש על אותה מדה[כא].

פנימיות החסד הוא אהבה, וכמו שאמרו בגמרא (סוטה לא ע"א) שהכתוב "ועושה חסד לאלפים" (שמות כ, ה) מדבר באותם שעושים מאהבה[כב], החיבור בין החסד לאהבה נאמר גם בנבואת ירמיהו (לא, ב) "אהבת עולם אהבתיך, על כן משכתיך חסד"[כג].

זהו 'אהבת חסד' כמו שאמרו בזוה"ק (ח"ג רנז ע"א[כד]), וכן בתיקונים (עג ע"ב[כה]). וכמ"ש הרמ"ק[כו] (או"י ספ"י, פ"ו מ"ח), וז"ל:

שבטים בי"ב מרגלים כדי שלא יחטאו, ונשמת לוי נתעברה ביהושע בן נון ויהודה בכלב, ולא נסתלקו מאלו השנים, לפי שהיו כלב גלגול אליעזר עבד אברהם לזה נשתטח על [קבר] אברהם [להתפלל], ואח"כ הוברר יותר ונתגלגל בבניהו בן יהוידע, גם נתגלגל ביהוידע אביו של בניהו, ואח"כ בניהו ויהודע אביו, אב ובן נתגלגלו בזכריהו ויהוידע אביו, וזכריהו לפי שחירף את ישראל שאמר למה עזבתם את י"י נענש ונתגלגל רוחו ונפשו בשני גרי צדק שמעיה ואבטליון, ואח"כ רוח זכריהו נתגלגלה במהה"ר משה קורדווירו זלה"ה, ונפש זכריהו במהר"ר אליהו די וידאש זלה"ה, ולכן היו אוהבים זה לזה.

[יח] ז"ל האריז"ל: ענין כלב בן יפונה, וענין המרגלים. דע, כי אליעזר עבד אברהם, הוא היה בכלל ארור כנען, ונכנס לכלל ברוך, כאשר אמר לו לבן בא ברוך ה', כמ"ש חז"ל ולפי שזכה לבן למעלה זו, להוציאו מכלל ארור, לכן נתקן גם הוא, ונתגלגל בנבל הכרמלי, ושניהם גלגולי בלעם, כמבואר אצלינו וז"ש ז"ל למנצח על מות לב"ן, הוא נבל והנה לולי שלמעלה לא נתקיימה ברכת לבן לאליעזר, לא נכתבה בתורת ה' אמת, ומהכרח זה קיימו רז"ל מדרש זה, שיצא מכלל ארור וגו'. ולפי שלבן גרם לאליעזר שיתוקן, ויתגלגל בכלב בן יפונה, לכן נקרא בן יפונה, בנו של לבן, שכתוב בו ואנכי פניתי הבית לאליעזר, כי כבנו יחשב, כיון שהכניסו לכלל ברוך, ונתקן ונתגלגל בכלב ע"י ברכתו, כי כלב בן חצרון היה, ולא בן יפונה, כי מחמת קושיא זו ארז"ל גם כן בו דרשה אחרת בן שפנה מעצת מרגלים. ואמנם בחינת כלב היא שם ההוי"ה דהה"ן, שהיא בן והיא בגימטריא כל"ב, וכבר הודעתיך כי הוי"ה זו, תורה על מציאות ההוא רוחא דדכורא דעייל בנוקבא, לעורר בה בחי' מ"ן, ושם זה מורה על הנקבה בהיותה אחור באחור עם הזכר כנודע.

[יט] ז"ל המשך דברי המגלה עמוקות: וכשביקש אברהם להפך פני שור, שהוא הבקר שרץ אחריו (שם בראשית יח ז), שהוא סוד פני שור, ויתן אל הנע"ר לעשותו, שרצה ליתן במקומו פני הכרוב, אז נשתנה המרכבה ועולין ד' פני המרכבה כמנין אדם, ר"ל כזה ארי"ה הכרו"ב נש"ר אד"ם, הם בגימטריא אלף מ"ד, כמנין אד"ם, בא' רבתי של דברי הימים (א' א א) שמתחיל אדם שת אנוש. וזה נרמז במה שאמר והו"א עומ"ד עליה"ם, ס"ת אד"ם, ר"ל כל ענייניו של אברהם באותו פרק, היה להעמיד כל הד' פני חיות הקודש שיהיו מספרן כחשבון אד"ם. וזה לדעתי רזא דמלה ודמות אד"ם לארבעתן, ר"ל שמספר כל ארבע חיות, עולה לחשבון אד"ם, וכו', והאריך ספר סודי רזי באות ע' של אליעזר שם בספרו, שסוד עינים של האדם, שהם כדמות כרובים שלמעלה כרוב אחד מקצה מזה עין ימין, וכרוב אחד מקצה מזה עין שמאל, והאריך שם. ומשה לא ידע להשיג סוד הענין, לכן רצה לבא לארץ ישראל, זה נרמז במלת אעבר"ה שהם סוד כרובים, וארא כשאהיה בארץ ישראל אז אוכל להשיג שסוד עינים של אדם הם סוד כרוב"ם שלמעלה, שם בארץ ישראל נראה כבוד ה', וכו', כוונתו שבמלת אעברה נרמזין ג' פני חיות הקודמות, שהם סוד ש"לשה א"נשים נ"צבים (בראשית יח ב), ש"ור א"ריה נ"שר, שישפיעו כולם בה' אחרונה שבשם שהוא סוד פני אדם, רצה לומר שיהיו משפיעים ג' קוין ח"סד ד"ין ר"חמים במלכות ה' אחרונה שבשם, והוא סוד דמשק אליעזר (שם בראשית טו ב), ד"משק נוטריקון ד' מ"ן ש"לשה ק"ין, רצה לומר אות ד' מן השם שהיא ה"א אחרונה, והוא סוד ד' רבתי מן אחד (דברים ו ד), ויהיו יונקות מן שלשה קוין שהוא סוד אליעזר שהוא בגימטריא ג' פעמים קו, ולכן לקח אברהם שלש מאות ושמנה עשר איש (בראשית יד יד), שהוא סוד ש"ית.

[כ] ז"ל רש"י: חסד לאברהם - שכר חסד אשר לאברהם אשר צוה לבניו לשמור דרך ה' לעשו' צדקה ומשפט ולכך לא נאמר וחסד אלא חסד האמת שתאמת לנו את הבטחת יעקב היא תהיה תשלום גמול חסדו של אברהם.

[כא] ז"ל השערי אורה (הקדמה): ולפי שה' יתברך רצה לזכותינו, ברא בגוף האדם כמה אברים נסתרים ונגלים בדמיון סימן למעשה מרכבה ואילו יזכה אדם לטהר אבר מאבריו, יהיה אותו אבר כדמיון כיסא לאותו דבר עליון הפנימי הנקרא בשם זה, אם עין עין, אם יד יד, וכן לכל השאר. כיצד כגון שנזהר ונשמר אדם אחד במראה עיניו שלא יביט ולא יסתכל בדבר ערוה ולא בשאר כל דבר של גנאי אלא בכל דבר שהוא קדושת ה' ועבודתו, אז אותה עין נעשית כמו כיסא לאותו דבר הנקרא למעלה עין. וכן היד והרגל ושאר כל האברים. ועל זה אמרו חז"ל:

[כב] אבות הם המרכבה, ולא אמרו כל אחד מהאבות הוא המרכבה, אלא האבות. כיצד? אברהם אבינו עליו השלום לקח בטהרה צד ימין וירש ימין של מעלה, שהוא מידת החסד, ועל זה נאמר: ויסע אברם הלוך ונסוע הנגבה (בראשית יב, ח). יצחק לקח בטהרה מידת צד שמאל, שהוא הפחד, ועל זה נאמר וישבע יעקב בפחד אביו יצחק (שם לא, נג). ויעקב לקח בטהרה צד קו האמצעי ועל זה נאמר: ויעקב איש תם יושב אוהלים (שם כה, כז), בין אהל אברהם ובין אהל יצחק. נמצאו שלושת האבות כיסא למרכבה.

[כג] ז"ל הגמרא: רבי שמעון בן אלעזר אומר גדול העושה מאהבה יותר מן העושה מיראה שזה תלוי לאלף דור וזה תלוי לאלפים דור הכא כתיב (שמות כ, ה) לאלפים לאהבי ולשומרי מצותי והתם כתיב (דברים ז, ט) ולשומרי מצותיו לאלף דור התם נמי כתיב לאוהביו ולשומרי מצותיו לאלף דור האי לדסמיך ליה והאי לדסמיך ליה.

[כד] וכן נאמר (ירמיה ב, ב) "זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך".

[כה] ז"ל הזוהר: איהי פקודא תליתאה, דאתקרי אהבת חסד, הדא הוא דכתיב, (ירמיה לא ב) אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד, אהבה כלילא מאבהן, דאתקרי בהון בכל מכל כל, רזא דמלה (שם ב ב) זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותיך.

[כו] ז"ל התיקונים: פקודא תניינא ויאמר אלקי"ם יהי אור ויהי אור, ודא אהבה דאיהו אהבת חסד, הדא הוא דכתיב (ירמיה ל"א) ואהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד, ועלה אתמר אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפץ, יראה אתקריאת מסטרא דשמאלא, ואהבה אתקריאת מסטרא דימינא.

[כז] ז"ל הרמ"ק: קראו אוהבו כדכתיב אברהם אוהבי דהיינו שנתן לו מדת חסד מקום האהבה כדכתיב אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד כדכתיב תתן אמת ליעקב חסד לאברהם ושמו בשמו ה' שנוסף בו שהיא של שם והסוד כי אב המון גויים נתתיך אב ובורא לכולם בסוד בהבר"ם בה' ברא"ם באברה"ם והכל ענין אחד ודאי. ובפרדס רמונים (כג, א) כתב הרמ"ק: אהבה הוא בחסד ולכן נקרא אברהם אוהבי (ישעיה מא ח) כי המשיך עליו כח האהבה. וכן השכינה כשהיא יונקת מצד החסד נקראת אהבה וכן הוא בתיקונים (תקונא כט ד"עא) ונקראת

קראו (לאברהם) אוהבו, כדכתיב אברהם אוהבי, דהיינו שנתן לו מדת החסד מקום האהבה, עכ"ל. וכמ"ש בזוה"ק (ואתחנן רסב ע"ב) "ועל דא הכא ואהבת וברחימותא תלייא חסד"[כז]. וכן נמצא בזוהר (ח"ב רנג ע"א) שהיכל האהבה הוא חסד, ועיין פרדס רימונים[כח] (שער כד פ"ה), ועץ חיים[כט] (שער מ"ו פ"ג) והדברים ארוכים.

וכתב הספר הבהיר (מט, קלה), וז"ל: ובמדה שהלך כל אחד ואחד, דוגמתה ניתן לו. אברהם גמל חסד לעולם, שהיה מזמין לכל באי עולם ועוברי דרכים מזון, וגומל חסד ויוצא לקראתם, דכתיב (בראשית יח, ב) "וירץ לקראתם". ועוד, "וישתחו ארצה", זאת היתה גמילת חסד שלמה, והקב"ה מדד לו במדתו ונתן לו מדת החסד, דכתיב (מיכה ז, כ) "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם", מאי "מימי קדם", מלמד שאם לא היה אברהם גומל חסד וזוכה למדת החסד, לא היה יעקב זוכה למדת אמת, עיי"ש[ל].

לפיכך ביקש אליעזר "ועשה חסד עם אדני", שבכך ימצא יצחק את זווגו ועל ידי זה יוולד יעקב, וכל זה מכח מעשיו של אברהם שעשה חסד ועורר את מדת החסד העליונה עד שנעשה מרכבה אליה וזכה לחסד מלעילא לתתא, ודו"ק. ועיין ספר הפליאה[לא] (ד"ה חסד). וע"י שעורר אברהם את מדת החסד העליונה נתעורר ריבוי של חסד, וזהו אחת מי"ג מידות הרחמים הנקראת "ורב חסד" (שמות לד, ו) וכמו שכתב בשער הגלגולים (הקדמה לו), וז"ל: אברהם אבינו איש החסד, שכתוב בו ורב חסד, עכ"ל ועיי"ש[לב]. וכתב בבני אהרן (שם, אות יז), וז"ל: ומ"ש שכתוב בו ורב חסד, קאי אחסד ולא אאברהם, עכ"ל. כי "רב חסד" הוא מלעילא לתתא, כנ"ל [ויעויין בברית כהונת עולם, (מאמר סוכת שלם פ"י) שכתב שמדתו של אברהם הוא 'חסד', ומדתו של יצחק זה 'רב חסד'][לג].

ושורש הדברים נתבאר בדברי חיים (חיי שרה ה ע"ב), וז"ל: באברהם אבינו ע"ה, הגם שמדתו היה חסד (זוה"ק לך לך צו ע"א[לד]) אך הוא בבחינת חסד מכפי ההנהגה בששת מדות שהקב"ה מנהיג עולמו וכו', אך הקב"ה בירך אותו שאברהם זקן. היינו בחינת הזקנה שהוא למעלה מהמדות, ונקרא "ורב חסד" (שם תרומה קעז ע"ב[לה]), עכ"ל ועיי"ש[לו].

מידת החסד ניתנה מתנה לאברהם ונתפשט אצל זרעו בבחינת "נצר חסד לאלפים" (שמות לד, ז), כמו שדורשת הגמרא (סוטה לא, א) "אלפיים דור". ועיין חת"ס[לז] (דרוש לפרשת

אהבה כשהיא יונקת חוט של חסד להזדווג עם בעלה. וזה שאמר רשב"י ע"ה בתיקונים (תקונא לו ד"עו) כד אתפתחת לגבי בעלה אתקריאת אהבה. וכן ביארו בזוהר פרשת מקץ (ד"קצו) כי בהיותה יונקת חוט של חסד נקראת אהבה. ובמ"א (בר"מ פנחס ד"רנז) פירש כי אהבה נקראת בהיותה כלולה מכל האבות. ונוכל לומר כי מצד החסד נקרת אהבה אמנם ראשונה יונקת מן הצפון כי כן סדר חשוקה עם בעלה כדפירשנו בשער מהות וההנהגה בפ"כא בס"ד ואח"כ מקבלת מן הדרום ואח"כ נפתחת ע"י הדרום ונקרת אהבה מצדה והיא כלולה מכלם.

[כז] ז"ל הזוהר: ואהבת את יהו"ה אלהי"ך, תאנא רבי שמעון, דא הוא רזא עלאה, דישראל עלאה אתעטר בסטרא דאבא, ומאי איהו אברהם, ואתעטר בסטרא דאימא, ומאי איהו יצחק. תנינן, ואהבת, מאן דרחים ליה למלכא, עביד יתיר טיבו חסד עם כלא, וחסד יתירה ההוא דאקרי חסד דאמת, דלא בעי אגר עליה, אלא בגין רחימותא דמלכא דרחים ליה יתיר, וברחימותא דמלכא תליא חסד, ועל דא אקרי (ישעיה מא ח) אברהם אוהבי, ובגין דרחים ליה יתיר, אסגי חסד בעלמא, ועל דא הכא ואהבת, וברחימותא תליא חסד, ודא היא ביתא תליתאה.

[כח] ז"ל הרמ"ק: היכל החמשי הוא נקרא היכל אהבה, וכו', בהיכל הזה ישנו ב' מאורות עומד כל א' וא' על אלף אלפי אלפים ורבוא רבבן הנקרא גפנים ואלף ורבוא רבבן (דאקרון רמונים) וכלם עומדים באהבה ואלה הם המכניסים אהבה בין ישראל לאביהם שבשמים והוא בהזכרתם החסידות שישראל עושים למטה וכאשר מעוררים האהבה מלמטה אז מתמלא ההיכל הזה מכמה טובות מכמה חסדים מכמה רחמים ואלה עומדים במעמד על אותה המוסרים נפשותם באהבה על ייחוד קונם והחסד שעושים בני אדם כלם עולים כאן ומשם עולין ומתעטרין לפני הקב"ה.

[כט] ז"ל האריז"ל: והנה ז' היכלות אלו הם י' ספירות דז"א רק שהם נכללין ז' בז' והם באופן זה כי היכל התחתון נקרא לבנת הספיר כולל יסוד ומלכות והיכל הב' עצם השמים הוד והיכל ג' היכל נוגה נצח. והד' היכל זכות גבורה והה' היכל אהבה חסד. והו' היכל רצון ת"ת. והיכל הז' ק"ק כולל כח"ב.

[ל] ז"ל ספר הבהיר: אמר ר' יוחנן מאי דכתיב (שמות י"ז יא) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל (שמות י"ג יא) וכאשר יניח ידו וגבר עמלק, מלמד שהעולם מתקיים בשביל נשיאת כפים, מאי טעמא, משום דאותו כח שניתן ליעקב אבינו שמו ישראל, לאברהם ליצחק וליעקב ניתני כוחות, אחד לכל אחד ואחד, ובמדה שהלך כל אחד ואחד דוגמתה ניתן לו, אברהם גמל חסד לעולם שהיה מזמין לכל באי עולם ועוברי דרכים מזון וגומל חסד ויוצא לקראתם דכתיב (בראשית י"ח ב) וירץ לקראתם, ועוד וישתחו ארצה (שם) זאת היתה גמילת חסד שלימה, והקב"ה מדד לו במדתו ונתן לו מדת החסד דכתיב (מיכה ז' כ) תתן אמת ליעקב חסד לאברהם, אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם, מאי מימי קדם, מלמד שאם לא היה אברהם גומל חסד וזוכה למדת חסד לא היה יעקב זוכה למדת אמת, שבזכות שזכה אברהם למדת חסד זכה יצחק למדת פחד דכתיב (בראשית ל"א נג) וישבע יעקב בפחד אביו יצחק, אטו יש איש שישבע כך באמונת פחד אביו, אלא עד כאן לא ניתן ליעקב כח, ונשבע בכח שניתן לאביו שנאמר וישבע יעקב בפחד אביו יצחק, ומאי ניהו, תהו שממנו יוצא הרע המתהא את בני אדם, ומאי ניהו, הוא דכתיב (מ"א י"ח לח) ותפול אש ותאכל את העולה ואת העצים ואת האבנים ואת העפר ואת המים אשר בתעלה לחכה, וכתיב (דברים ד כד) כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אל קנא.

[לא] ז"ל ספר הפליאה: ודע שהחסד הוא מדתו של אברהם אבינו עליו השלום ובה היה מתנהג ומצד אותה המדה היה מכיר להקב"ה במדת החסד כי החסד לבושו של אברהם שנאמר תתן אמת ליעקב חסד לאברהם.

[לב] ז"ל האריז"ל: וידעת במסכת ב"ב דף י"ב, ענין בת רב חסדא, שנשאת תחלה לרמי בר חמא, ואחר כך לרבא. והענין הוא, כי בת רב חסדא היא המלכות בתו של אברהם אבינו איש החסד, שכתוב בו ורב חסד. וזהו מה רב טובך כי מ"ה היא המלכות בתו של אברהם, כנזכר בהקדמת פרשת בראשית בזוהר, והיא בת רב טובך, שהוא רב החסד, וזהו רב חסדא, והנה היא צפונה ליראיך, שהם רמי ורבא, שהם הדעת והיסוד כמו שיתבאר.

[לג] ז"ל הברית כהונת עולם: שבחינת השופר הוא התפשטות ששה מדות אלו א"ל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד כמו שכתב האר"י זלה"ה (פרי עץ חיים פרק א'), והוא סוד ור"ב דבקרני"ו הנדרש לשבע תיבות שלפניו כנזכר, ועל כל פנים בהיות כאן ממלת עיניו עד סוף הפסוק בחושבן י"ג מדות בשלימות כנזכר, הנה פנימית המדות הוא מדת ואמת והוא סוד א"ת האי"ל, שהעלה כאן לעלה לקשר מדת ואמת עם ורב חסד דהכי סליק אח"ר נאח"ז בסב"ך בקרני"ו בסוד ור"ב חס"ד ואמ"ת, שבהיות בחינת ור"ב בחושבן יצח"ק, אתקשר בחסד דרגא דאברהם והוא המעלה את האיל תחת בנו והבן, שכן אברה"ם בנ"ו הוא סוד ור"ב חס"ד.

[לד] ז"ל הזוהר (לך לך): ואי תימא וכי אברהם בהאי אתאחיד ולא יתיר, והא כתיב חסד לאברהם, אלא חולקא דיליה כך הוא, בגין דעביד חסד עם בני עלמא, אבל לאולדא הכא אחיד ומהכא שריא, ועל דא לא אתגזר אברהם אלא בן תשעים ותשע שנה ורזא דמלה הא אתיידע ואוקימנא במתניתא דילן, ובגין כך יצחק דינא קשיא נפק לאחדא לחולקיה, ולאולדא חסד אקרי, ועל דא יעקב אשלים כלא מהאי סטרא ומהאי סטרא, מסטרא דאחידו אברהם ויצחק לחולקיהון לעילא הוא שלימותא, מסטרא דאתיהיב להו לאולדא מתתא לעילא הוא שלימותא, ועל דא כתיב (ישעיה מט ג) ישראל אשר בך אתפאר, ביה אתאחידו גוונין מעילא ומתתא.

[לה] ז"ל הזוהר (תרומה): על האי מאן דחזי בחלמיה, (דיקנא), חלמא דאחיד דיקנא דבר נש עלאה בידיה, (שלים במאריה), או דאושיט ידיה ליה, ינדע דשלים במאריה, שנאין תחותוי יכנעון, כל שכן דיקנא עלאה דנהירא בתתאה (ס"א לתתאה), דעלאה "רב חסד" אקרי, בזעירא חסד סתם, כד אצטריך, נהירו אנהר ואקרי "רב חסד".

[לו] ז"ל המשך הדברי חיים: מדה זו בא בימים שהוריד אותו למטה לבחי' הששה מדות שנקראים ימים ימי בראשית כידוע ואברהם זקן בחי' הזקנה הביא בימים וד' בירך אותו בכל היינו לא לפי ערך מדה כנגד מדה רק בכל.

[לז] ז"ל החת"ס: וי"ל דרבותינו דרשו (שבועות ל"ט) בענין י"ג מידות ונקה לא ינקה דעל שבועת שוא אינו מנקה וצריך ליתן טעם למה הקפיד ה' על שבועה יותר מכמה עבירות חמורות שבתורה, גם יש להבין למה הקדים הכתוב בענין י"ג מידות ורב חסד ואח"כ ואמת, הלא אמת הוא שורת הדין וחסד הוא לפנים משורת הדין, גם למה כתוב אח"כ עוד לשון זה נוצר חסד לאלפים, גם בדברי נביאים כתיב סוף מיכה תתן אמת ליעקב, חסד לאברהם. ויש לתרץ הכל בהקדם משל א' למלך שאהב א' מן שריו ונתן לו מתנה גמורה בשטר ובקבלת חרם כתיקון

תבא). ואמרו (שמו"ר מד, ט) "ועושה חסד לאלפים, וכתיב (ישעיה, מא) זרע אברהם אוהבי"[לח]. ועיין תורה אור[לט] (חב"ד, יתרו סט, ג).

השטר שדה א' או מחוז א' ואח"כ מת השר ההוא ובאו בניו וערערו על המלך מחמת שהמלך היה בונה אח"כ בנין חדש ונכנס לתוך גבולם ואמר לו המלך הלא כל עיקר מחוזתכם נתתי לאיבכם במתנה והיתכן שאתם הבא מכחו תמחו לי שלא אשיג גבולכם, והשיבו יושבי במשפט הלא שדה ומחוז ההוא עכשיו שלהם ע"י שטר מתנה וקבלת חרם ושבועה שלך יהי' איך שיהי' אין לך רשות להשיג גבול של בנים של השר ההוא. פעם אחת חטאו בני השר ההוא ועברו על שבועה שנשבע פעם אחת למלך, אז אמר המלך עכשיו פסק הדין והריב שיש לכם עלי בנידון השגות גבולכם, כי כל עיקר השדה לא בא לכם אלא מכח השבועה ודיבור שדברתי ונשבעתי לאביכם ועכשיו שעברתם על השבועה גם אנכי אוכל לבטל שבועה אם לא תתרצה לי על תנאי שארצה. והנה בנידון דידן הקב"ה בחסדו הגדול נתן מתנה ונשבע לאברהם ליתן לו ארן ז' עממים גם לזרעו אחריו ועכשיו בני אברהם המה מוחזקים בארץ ההוא בדין גמור והוא שלהם ואי אפשר להקב"ה ליקח ארצם מידם אם לא בזמן שיעברו ישראל את שבועת התורה אז יש לו ג"כ רשות שלא לקיים שבועתו כעין שהובא בש"ע בי"ד סי' רל"ו אם שניהם נשבעו זה לזה אם א' עבר על שבועתו יש לחבירו ג"כ רשות לעבור. לכן אמר הכתוב תתן אמת ליעקב חסד לאברהם דהיינו החסד שנחת לאברהם הוא אמת ליעקב דהיינו אצל יעקב הוא מצד הדין ירושת אבותיו וזהו ג"כ מרומז במידותיו של הקב"ה בתחילה ורב חסד שנתת מתנת חסד לאברהם ואח"כ ואמת דהיינו אצל בניו הוא אמת נוצר חסד לאלפים כלומר חסד זה של אברהם אתה נוצר לאלפי דורות ולא תוכל לבטל אפילו אם יעברו ישראל על שבועת התורה ועושים כמה עבירות מ"מ כיון שמצות התשובה היא אחת מן המצות שבתורה ע"כ הוצרך להיות שיחטא אדם בתחלה ע"כ בתנאי זה קיבלו עליהם התורה אם יחטאו ישובו בתשובה וע"ז נאמר נושא עון ועובר על פשע כי כך עיקר קבלת התורה על דעת שתועיל תשובה נמצא שלא עבר ע"י עבירה שעשה על שבועת התורה ממילא צריך הקב"ה ג"כ לקיים שבועתו אבל אם עבר אדם על שבועתו הוא ממילא לא ינקה כיון שיש רשות להקב"ה לבטל שבועתו ולא הוזקק לסלוח לו מכח שבועה לאברהם. והתינח למי שמאמין קבלת ושבועת התורה רק שיצרו תקפו לעבור עבירה א' אז בטוח מחמת שבועת השם שיסלח לו אבל אותן האפיקורסים והמינין ימ"ש שכפרו כלל קבלת ושבועת התורה א"כ ממילא אין להם בטחון שימחול להם השם כנ"ל.

[לח] ז"ל המדרש: א"ר שמואל אמר לו משה רבון העולם תן לי רשות שאדבר אמר לו הקב"ה אמור כל מה שתבקש אמר הם בטלו ראשו של דבור (שמות כ) לא יהיה לך וגו' ועברו עליו שעשו את העגל ואתה מבקש לבטל סופו שנא' ועושה חסד לאלפים לאוהבי וכתיב (ישעיה מא) זרע אברהם אוהבי אמרת לאברהם אני שומר לבניך חסד עד ב' אלפים דור שנא' ועושה חסד לאלפים וכמה דורות מאברהם עד עכשיו שבעה אברהם יצחק ויעקב לוי קהת עמרם משה ולשבעה אי אתה עושה חסד לב' אלפים דור היאך אתה עושה חסד הרי הן בטלו ראשו של דבור ואתה מבקש לבטל סופו.

[לט] ז"ל התורה אור: ועשה חסד שבעוה"ז ועושה היא בחי' תקון כמו ועשתה את צפרניה. היינו בחי' ומדרגת אברהם חסד דאצי' ולכן נוצר חסד כתיב קודם פוקד עון אבות. שפוקד עון אבות הוא אחר סיום הי"מ שמסיים ונקה משא"כ ועושה חסד כתיב אחר פוקד עון אבות לפי שהוא בחי' חסד שבסדר השתלשלות. משא"כ נוצר חסד היא בחינת חסד שלמעלה מעלה מסדר השתלשלות רק שהוא בחי' מקור ושרש כו'. ועל ב' בחי' חסד הנ"ל נאמר לאלפים כו' פי' אלפים מדרגות. וענין המדרגות שהם מדרגה אחר מדרגה. היינו כגון מדרגת ג"ע התחתון שאחר עוה"ז שצ"ל נהר דינור מפסיק לטבול בו כדי שישתכח ממנו כח הזוכר הגשמי. שכיון שהוא זוכר גשמיות א"א לו להתענג בג"ע. ולכן כשעולה מג"ע התחתון לעליון צ"ל ג"כ נהר דינור לשכוח ההשגה ותענוג שבג"ע תחתון וכענין שמצינו בגמרא דר' זירא צם מאה תעניות דלישכח תלמוד בבלי כו' הגם שלמד תלמוד בבלי בדו"ר עד דלא שלט בו האור כנודע ממעשה דקטינא חריך שקיה. וכך יש אלפים מדרגות מדרגה אחר מדרגה עילוי אחר עילוי. וכן בהמשכה מלמעלה למטה הן הם כמה צמצומים צמצום אחר צמצום עד שיהיה ג"ע העליון תענוג הנבראים ונק' אלפים ששרשם בחינת אלפי"ן מילוי שם מ"ה הוי"ה במילוי אלפי"ן. וענין אל"ף זו היא אל"ף דאהי' אנא עתיד וזמין לאתגלאה כי א' משמש על העתיד וגם כל יריד ההמשכות הם בבחי' אל"ף. כי א' הוא יו"ד למעלה ויו"ד למטה ויו"ד באמצע. להורות כי ההמשכה שהיא הוא"ו היא באה ע"י צמצום שהיא היו"ד שבראש שבלעדי הצמצום א"א להיות המשכה והתגלות באופן אחר אלא היה הכל ענין אחד. ואח"כ חוזרת ומתצמצמת ההמשכה להיות כמו בחי' יו"ד למטה להיות משם בחי' צמצום והמשכה אחרת וכך הוא סדר כל ההשתלשלות הכל הן בחי' אלפי"ן וזהו לאלפים בין בעושה חסד בבחי' אברהם חסד דאצי' ובין בנוצר חסד בחי' משה. והנה בחי' אברהם בעושה חסד נמשך רק באצי' דאיהו וחיוהי חד כי המשכה זו היא מז' שמות שאינן נמחקין שהוא במ"ט ימי הספירה שם יש ג"כ אלפים מדרגות אבל בחי' נוצר חסד בחי' משה הוא בשער החמשים שהוא הכתר תר"ך עמודי אור כמו עמוד שמחבר מעלה ומטה. ולכן המשיך גם בבי"ע עולמות הנפרדים משם יפרד כו'. משה שפיר קאמרת. רבא בחי' משה. ורב יוסף אמר מרא דאברהם שכל א' מכיר בחינתו. וכל ראשי ישיבות שבכל דור הן בחי' משה שהרי הוא הממשיך הדחילו ורחימו (ועמ"ש ע"פ וידבר אל ראשי המטות כו').

הלכות תפילין

סימן כז - סעיף ג': המנהג הנכון לתקן שהמעברתא שבה הרצועה עוברת תהא מונחת לצד הכתף, והקציצה לצד היד.

ביאור הלכה - סעיף ג'

כתב רש"י (ברכות כג, ע"א) וז"ל, שיש בהם (ברצועות) קדושה, שהרי בהן הוא קושרן, ובקשר נראה בעשיתו כמין דל"ת על שם אחת מאותיות של שדי, השי"ן עשויה בכותלי הקציצה החיצונה, והיו"ד עשויה בראש רצועת תפילין של יד, ורצועה קטנה מאד כפוף ראשה ונראית כמין יו"ד, עכ"ל.

וכתב רש"י (מנחות לד, ע"ב) וז"ל, תפילין של ראש חמורה קדושתה- שרובו של שדי נעשה בשל ראש, שי"ן דל"ת, אבל בשל זרוע אין אלא יו"ד, שיש שם רצועה קטנה כשיעור רחב אצבע, ובסוף ראשה מעט כמין יו"ד, עכ"ל. וכן בראש יש שי"ן בגוף הבית עצמו ולא רק קשר ברצועות.

וכתב מהרש"א (מו"ק, כה ע"א, ד"ה יומא) וז"ל, והוסיף בספר יוחסין, דצריך שיהיו אותיות שדי נראות "מבחוץ" בקשר של תפילין, עכ"ל.

ודין אותיות אלו הלכה למשה מסיני, כמ"ש במנחות, וזהו מדין נוי של תפילין, כמ"ש רש"י. ויו"ד ודל"ת אין בהם קדושה גמורה. אולם שי"ן היא חלק מבית עצמו, ויש בו קדושה גמורה, עין תוס' מנחות לה ע"ב, ד"ה אלו. ועין תוס' מגילה, כו ע"ב, ד"ה תשמישי, שנסתפקו אי יו"ד זו הוה הלכה למשה מסיני, ועין שבת פ"ב ע"א, ותוס' שם, ושבת כח ע"ב, ובראשונים שם ועין ב"י, להלן סימן לב.

ובדעת הרמב"ם כתב הגרי"ז (מנחות לה ע"ב), וז"ל, והמבואר ברמב"ם דדין קשר של יד שצריך יו"ד, אין זה דין קשר כמו בתפילין של ראש דבעי שיהא קשר של תפילין בצורה ידועה, רק דין של וקשרתם, והוא דין במעשה הקשירה, והרי מוכח מדברי הרמב"ם, דאין עשית הקשר של יו"ד כמו שלנו, אלא מכניס הרצועה בתוך הקשר שתהא עולה בו, וליכא כלל דין בשל יד שיניח בו קשר תמיד אלא בשעת הנחה דבעי וקשרתם, צריך לקשור התפילין צריך לעשות כמין י' ולדחות בו הרצועה ולקשור, ולכן לא הביא הרמב"ם דין י' הנ"ל הנאמר בתפילין כמו דהביא קשר של ראש, ונראה דבגמ' מבואר דקשר בעי שיהא מונח במקום הנחת תפילין דגם על הקשר יש דין הנחה במקום הנחת תפילין ולדין הנחה בעי שיהא הקשר למעלה ולא למטה, שאינו מקום הנחה, ואפילו לפי המבואר בשו"ע דבעי שיהא הקשר של יד סמוך למעברתא עפ"י קבלה, היינו סמוך ממש, אבל שיהא הקשר במקום הכשר להנחת תפילין, זה מדינא דגמ', עכ"ל.

ולהנ"ל בתפילין של יד כל הקשר אינו אלא בצורת הנחתם, באופן של "וקשרתם", וחלק ממצות הנחה זו, ראוי שיהא לכוון הלב אות היו"ד שבה, לא מדין צורת התפילין אלא מדין צורת הנחתן, והבן.

וכבר הוזכר לעיל מדברי האחרונים, שדין תפלה של יד נתחדש בה "וקשרתם" משא"כ של ראש, אינו אלא בגדר "והיו", וכאן נתחדש שגם בקשר בגדר וקשרתם, וכן היו"ד, וכל דיניו כמו בסעיף דידן אינו אלא חלק מן דין וקשרתם שבה, אופן הקשירה, ודו"ק.

הלכה פסוקה - סעיף ג'

צריך שיהא הקשר במקום הכשר להניח תפילין לעיכובא.

פירוש על דרך הסוד - סעיף ג'

כתב בספר הקנה (ד"ה מיראת המקום) וז"ל, והעור הנתפר למטה אשר הפרשיות נתונים עליו ונקרא תיותרא, הוא דוגמת עליונים, שהת"ת נצח הוד יסוד, נכנסים בעור, היא כנס"י המכוסה כתונות עור, אבל החור הנעשה מהעור אשר נקרא כסא ותיותרא, ברצועה עוברת דרך הצינורות הבא ממנה השפע לת"ת, ומשם לעטרה, ומשם לעולם השפל, ונקרא מעברתא, עכ"ל לשון מעבר, והבן.

וכתב במצת שימורים (שער התפילין) וז"ל, ומ"ש אבייי, מעברתא דתיפלי הלכה למשה מסיני, ומטעם זה צריך שיהיו התפילין מרובעים, כי פנימיות היסוד שם הם מונחים הארבע מוחין כל אחד בחדר שלו מרובעים, וז"ש שם בגמ' הנ"ל, תנא תפילין מרובעות הלכה למשה מסיני וכו', וז"ש (בהקומץ לב א) תיותרא דתפילי הלכה למשה מסיני, כי תיותרא הוא תחתית "היסוד" דבינה שעליה מונחים הד' מוחין דזעיר, והיסוד עצמו שם הם הד' פרשיות ששם הוא תורה שבכתב, אבל פי היסוד נקרא מעברתא, ששם הם יוצאות ונכנסות הרצועות, שהם החסדים והגבורות, עכ"ל ועין עוד עץ הדעת טוב, תרומה, וסוד ישרים למהרי"ח, ח"ג, שאלה ז.

ובדקדוק יותר, כתב בשושן סודות (אות נג, התיותרא והמעברתא והרצועות) וז"ל, ודע שהתיותרא רומז בשל ראש לת"ת, ושל יד למלכות, ומעברתא רומזת לצינורות אשר על ידם יושפעו הדברים האלהים למלאכים ולעולם השפל, עכ"ל.

ובפרטות, סוד מעבר זה של השפע הנקרא מעברתא, כתב במצת שימורים (שער התפילין) וז"ל, סוד המעברתא של התפילין, הם ג' שמות אהי"ה הוי"ה אדנ"י, שהם בגימט' יב"ק, וזהו סוד ויעבור את מעבר יבק, כי דרך אלו השמות עובר כל השפע מתחילת האצילות ועד סופו, עכ"ל, ועי"ש סוד להניח היו"ד באחורי התיותרא על המעברתא, ועיין פע"ח, שער התפילין, פ"א ויפה שעה על שער הכוונות, דרושי התפילין דרוש ד'.

ובחינה נוספת במעברתא כתב בספר הליקוטים (תרומה פרק כה) וז"ל, כנגד ארבע חיות הכסא, וכנגד כל חיה שיש ג' פנים, לזה הם יב תפירות, והם כנגד יב מזלות שהם בגלגל שמיני, וכנגדו ד' דגלים, כל דגל ג' שבטים, והם יב תפירות והמעברתא יג, כנגד י"ג מינים בתרומת המשכן, עכ"ל. עיין עץ הדעת הנ"ל ועיין עוד פע"ח, שער התפילין פרק י'.

לאחר שנתבארו כוונת הנטל"א וכוונת המים, נמשיך ונעסוק השבוע בכוונות 'כוח גברא', והוא כוח האדם השופך את המים, וכן נתחיל לעסוק בסוגיית המשכת שם מ"ב על ידי נטילת הידיים

כוונת כוח גברא

הקדמה לכוונת כוח גברא

לאחר שנתבארו עניין הכוונות של הנטל"א והמים כעת נעבור לעסוק במעשה נטילת הידיים.

כתב בשו"ע (סימן ד סעיף ז): "טוב להקפיד בנטילת ידיים שחרית על כל הדברים המעכבים בנטילת ידיים לסעודה". וכתב בהגהה: "מיהו אין מעכב לא כלי ולא כוח גברא ושאר דברים הפוסלים בנטילת ידיים לסעודה".

מבואר בדברי הרמ"א בהגהה שלכתחילה יש ליטול ידיו על ידי כוח גברא. ובכדי לבאר את העניין של כוח גברא נקדים כמה נקודות המבואות בסידור הרש"ש להלן.

להלן יתבאר אי"ה, כי בעת נטילת הידיים מכוונים להמשיך שם מ"ב מחב"ד העליון דאריך.

שם מ"ב זה כמו שמתבאר להלן, מורכב מג' חלקים: חלק א - ד' אותיות של שם הוי"ה פשוט. חלק ב - י' אותיות דמילוי של שם הוי"ה. חלק ג - כ"ח אותיות של מילוי דמילוי של שם הוי"ה. ויחד כל ג' שמות אלו עולים מ"ב אותיות.

מלבד זאת מבואר להלן, שבעת נטילת ידיים מתגלים ג' ידיים, והם: יד ימין, יד שמאל, ויד נוספת הנעשית על ידי שפשוף שתי הידיים זו בזו לאחר הנטילה. ג' ידיים אלו עולים יחדיו גם כמניין מ"ב.

וראשית יש לבאר מה ענינו של שם מ"ב זה.

כתב הרב בע"ח בשער א"א[א] וזה לשונו: "אבל הביאור הוא במה שנת"ל כי ג' מיני הויות של העצמות יש בג' רישין שכל ראש משלשתן יש בה ג' הויות משונות כי ג' הויות עליונים דרישא עלאה הנקרא גולגלתא דא"א הם במלוי יודי"ן הנקרא ע"ב ובהם י"ב אותיות הפשוטות שבהן עם כללות שלשתן הרי י"ג וכן ג' הויות אחרות ברישא תניינא הנקרא אוירא במלוי ס"ג והם י"ב אותיות ועם כללות השם בעצמו הרי י"ג וכן ג' הויו"ת אחרות במילוי מ"ה דאלפי"ן ברישא תליתאי הנקרא מ"ס ובהם י"ב אותיות ובכללות השם בעצמן הרי י"ג והרי נתבאר ג' בחינות של י"ג י"ג י"ג הנזכר בב' אדרות", עכ"ל.

מתבאר בדברי הרב שיש ברישא דאריך ג' מילויי הוי"ה (והיינו ט' הויות, באופן שכל ג' הויות יש להם מילוי אחד). האחד במילוי ע"ב, השני במילוי ס"ג, והשלישי במילוי מ"ה. ולהלן אי"ה יבואר בהרחבה בסדר הנטילה שהמשכת ג' שמות מ"ב מגיעים משם, כאשר מונים בכל הוי"ה את ד' אותיות הפשוטות וי' דמילוי וכ"ח דמילוי דמילוי.

נמצא שהמשכת שמות המ"ב מרישא דאריך היינו מאותם ג' הוויות העומדים בראשו.

ביאור כוונות כוח גברא

ועתה נבאר את כוונת כוח גברא.

הנה ה**כ"ח** אותיות שיש בשם הוי"ה, שהוא באופן של מילוי דמילוי, הן כנגד הכ"ח גברא.

י' אותיות שיש בשם הוי"ה שהוא באופן של מילוי, הן כנגד האות י', וזו האות יו"ד שנתבארה למעלה בכוונת הנטל"א וכוונת המים שיש נ"א יודי"ן שמהותם המשכת שפע, ויתר על כן הם כנגד האות הראשונה של שם הוי"ה ועל ידם נעשה המיתוק, וגם כאן כעת חוזר ומתגלה הכוח של האות י'.

ד' אותיות של שם הוי"ה הפשוט הם כנגד שם הוי"ה שעל ידו נעשה מיתוק לשם אלוקים ואדנו"ת.

וביאור העניין בהרחבה יותר. כל שם הוי"ה מורכב מג' חלקים: שם הוי"ה פשוט. מילוי של שם הוי"ה. מילוי דמילוי.

שם הוי"ה הפשוט הוא חסד, מילוי שם הוי"ה הוא דין[ב], והמילוי דמילוי הוא הדין הגמור.

כאשר מקבילים את זה לסוגיא דידן, ההגדרה היא ששם הוי"ה הפשוט הוא החסד שממתק את הדינים וזה בחינת החסד דבינה הממתק את ז"א. המילוי הוא בחינת ז"א ולכן מילוי עולה כמניין אלוקים כנגד הז"א. והמילוי דמילוי הוא בחינת נוקבא שם הדינים הגמורים ולכן יש בו כ"ח

[א] שער י"ג פרק ה מ"ת.
[ב] וכמו שמבואר בדברי הרב בע"ח תחילת שער רפ"ח ובעוד מקומות בדברי הרב.

אותיות לרמז על כוח הדין הנמצא בו, וזו בחינת חכמה תתאה בסוד כח-מה.

ועל פי זה תתבאר סוגיא דידן. הנה כל המהלך של הסוגיא הוא מיתוק של שם אלוקים ושם אדנו"ת מכוח שם הוי"ה.

בעומק, כשמבואר בדברי הרב שכל מילוי הוא דין, כאשר עסקינן במילוי של שם הוי"ה, אין ההגדרה שהוא דין ממש, אלא ההגדרה היא שאלו הם דינים ממותקים מכוח שם הוי"ה המתמתקם.

וזה עומק סוגיא דידן מה שמכוונים בשם מ"ב המורכב משם הוי"ה פשוט, ומילוי, ומילוי דמילוי. כי כל מהלך הסוגיא הוא למתק את הדינים על ידי שם הוי"ה, ולכן גם בכוונה כאן ממתקים את הדינים על ידי שם מ"ב, כאשר שם הוי"ה הפשוט ממתק את הדינים של המילוי דאלוקים ושל המילוי דמילוי שהוא כנגד הנוקבא בחינת שם אדנו"ת שם עיקר הדינים ושם יש כ"ח אותיות להורות על כוח הדין.

וזה גם ענין כוח גברא המבואר בסוגיין, שמעיקר הדין ראוי שהנטילה תעשה על ידי כוח גברא, היות ויש צורך להמתיק את הכ"ח דמילוי דמילוי שהוא בחינת הנוקבא.

וכמו שנתבאר, שורש מיתוק זה נעשה מכוח ג' מילויי ההויות הנמצאים ברישא דאריך שעל ידם מתגלים ג' שמות מ"ב, אחד של ע"ב אחד של ס"ג ואחד של מ"ה וכמו שיבואר להלן בהרחבה אי"ה.

ובעומק יותר כמו שנתבאר בדברי הרב, המתקת כל הגבורות היא בשורשם, ולכן כאשר מגיעים להמתיק את הגבורות של אלוקים ואדנו"ת, המתקתם נעשית על ידי הגבורות בשורשם שהם מילוי שמות ההוי"ה הנמצאים ברישא דאריך, ושם מתגלה שהמילויים נמתקים על יד ההויות מכוח היותם במדרגת אריך בו אין דינים, ועל כן כאשר נוטלים ידיים ממשיכים מאותם מילויים שהם שורשי הדינים, ולכן נצרך כוח גברא בנטילה.

ועל פי המתבאר יבואר גם מדוע סדר המשכת שם מ"ב, נעשה באופן שתחילה ממשיכים המילוי דמילוי ואח"כ המילוי ואח"כ הפשוט[3] (כפי שיובא להלן), ולכאורה הסדר צריך להיות שמתחיל בפשוט ומסיים במילוי. אלא שכאן עניין ההמשכה הוא לעלות את המילויים שהם דין ולמתקם בשם הוי"ה ולכן תחילה ממשיכים את המילויים ומעלים את המילוי דמילוי למילוי ולאחר מכן מעלים את המילוי לשם הויה הפשוט ובזה נמתקים הדינים.

אלא שתחילה נעשה המיתוק מלעילא לתתא על ידי הנטל"א בבחינת הוי"ה אדנו"ת, ואח"כ נעשה מיתוק על ידי שם מ"ב שכל העליות מכוחו וכמו שיבואר להלן.

שורש המיתוק בחיוורתא והמשכת שם מ"ב

יעויין עוד בדברי הרב בעץ חיים (שם), **שמבאר כי ט' תיקוני דיקנא דז"א נעשים מכוח הט' חיוורתא דאריך שיורדים למטה. וזה לשון הרב: "דע כי אותן הט' חוורתא האחרים שמצד הפנים דא"א הם נמשכין ויורדים ג"כ דרך הפנים עד רישא דז"א ושם מתחברים בדיקנא דז"א ואז נעשים לו ט' תקוני דיקנא כנזכר שם בט' תיקונין אתתקן דיקנא דז"א כו'".**

וזהו בעומק שורש למיתוק נוסף שאריך ממתק את ז"א, והיינו ששערות דז"א שהם הדינים ומהם מגיעה הטומאה על הידיים, אלו שורשם בחיוורתא של אריך, ויש כאן שני מיתוקים, חדא מה שיש לדיקנא דז"א שורש בדיקנא דאריך שהוא רחמים, ועוד מה ששורש השערות הם בחיוורתא שהם הלבנונית והם שמות הוי"ה והם רחמים.

מקומה של כוונת כ"ח גברא

כוונה זו של כ"ח גברא שנתבארה, כפשוטו עיקרה בעת הנטילה כאשר נוטל מכוח גברא. אכן בעומק תחילתה של כוונה זו שורשה כבר בעצם אחיזת הנטל"א בידו, ויתר על כן היא מתחילה קודם לכן כאשר שם את המים בספל - נטל"א.

והטעם הוא, היות ובעצם נתינת המים בנטל"א כבר מתחיל מיתוק מסויים לנטל"א מכוח המים, ועל כן גם מיתוק זה של כוח גברא יש לכוונו תחילה בעת נתינת המים בספל, ושוב לחזור ולכוונו כאשר אוחז הספל בידו ונוטל.

[3] כן מבואר בפע"ח שער הברכות פרק ה. ובצדק ושלום שאלה י"ז כתב בתשובה למהר"א גלאנטי וזה לשונו: "ומה ששאלת עוד בענין נטילת ידים, כן היא האמת, שבנטילה ראשונה צריך לכוין למילוי המילוי שהוא בינה נשמה, ובנטילה שניה למילוי שהוא חכמה חיה, ובנטילה שלישית לפשוט שהוא כתר יחידה, כי כן הוא סדר ההמשכה מלמטה למעלה. ובסדור ששלחתי לרו"מ אמת שהם כתובות בסדר מלמעלה למטה, אבל בכונה צ"ל מלמטה למעלה, וכבר רשמתי לך סימנים אצלם, אלא שבקשירת הסידור ניטשטשו", עכ"ל. ועיין מה שדן בזה בספר נקודות הכסף חלק ג כוונות שלחן ליל שבת (עמוד 533).

שער תיקון נוקבא
פרק ו'

ונבאר ענין כל הנ"ל עד עתה איך נמשך בהמשך י"ב שנה ויום א' אשר כל זמן זה נקראת קטנה כנ"ל: הרב מבאר להלן את עומק אופן הגדילה של הנוק' אחרי שהתבאר לעיל איך הז"א גדל שהוא בי"ג שנה והיא בי"ב שנה. ואמנם הרב מתחיל למנות מלעילא לתתא שהוא כתר דילה כפי סדר י"ס ולא כפי הסדר האמיתי שהיא נבנית כפי שיבואר בהמשך[א].

והנה כניסת חצי שליש אור החסד ת"ת דז"א בכתר שלה כנ"ל הוא שנה א': והתבאר לעיל שחצי שליש תחתון הוא עולה לבנות את הכתר דיליה מתתא לעילא, וחצי שליש השני דיליה הוא בונה את הכתר דילה מלעילא לתתא. והיינו שבז"א מתגלה שהכתר דיליה נבנה מת"ת עליון ומת"ת תחתון, לעומת הכתר דנוק' שנבנה מלעילא לתתא מת"ת דז"א אולם מתתא לעילא הוא באופן אחר כפי שיבואר להלן. והיינו כי הנוק' אין לה כתר גמור, כי כתר גמור הוא כתר שנבנה מת"ת של עליון ומת"ת של תחתון, בסוד עטרת תפארת, ולכן כתרו של ז"א הוא כתר גמור וכתר של נוק' אינו כתר גמור, ויבואר עוד להלן כמה הבחנות בזה.

ואח"כ תחלה נכנס פרק תחתון דנצח ז"א בראשה בחכמה שבה הרי שנה ב'. ואח"כ נכנס פ"ת דהוד ז"א בבינה שבה הרי שנה ג': והיינו החסדים הם אלו שנכנסים בה עתה, ונכנס קו ימין ואח"כ קו שמאל.

ואח"כ אלו הב"פ תתאין יורדין עד ח"ג שבה ונכנסים במקומן פרק אמצעי דנצח בחכמה ופרק אמצעי דהוד בבינה והרי ה' שנים: והיינו שהאור החדש דוחק את האור הישן לתתא, והיינו שהאור אח"כ יורד להיות אור תחתון.

ואח"כ הב"פ תתאין יורדין לנצח הוד שבה וב' אמצעים בח"ג שבה ונכנסים במקומן פ"ע דנצח בחכמה ופ"ע דהוד בבינה הרי ז' שנים והרי נגמרו הכתר וכל הב' קוין: התבאר לעיל שאין לנוק' קו אמצעי גמור, ולפ"ז גם הכתר שלה אינו קו אמצעי גמור, כי הכתר נבנה מהחלקים שאינן קו אמצע.

ביחס הזה נבין מה שבתחילה היו שני מלכים משמשין בכתר אחד ואח"כ נעשה מחמת דברי הלבנה שאין שני מלכים משמשין בכתר אחד, והעומק הוא כי אין לנוק' כתר גמור, לכן אמר לה הקב"ה לכי ומעטי את עצמך, כלומר אינו על דרך מקרה אלא הוא מצד מהות הנוק' שאין לה כתר גמור, ומחמת כן נמצא כי כתר גמור הוא בחמה ולא בלבנה ולכן הלבנה הייתה צריכה להמעיט את עצמה.

וכ"ז ע"י אורות של החסדים: אמנם הנוק' עיקרה היא גבורות אולם כיון שהיא נבנית מהז"א והוא חסדים לכן החסדים הם אלו שבונים את הנוק', ולכן גם החסדים נכנסים בה לפני הגבורות.

וכבר נת"ל שהגבורות אינן נכנסים בה עד שיגמרו כל החסדים לכנוס בה לכן עתה בשנה ח' יצאו הה"ג מן היסוד ז"א ונכנסו בדעת שלה מכוון נגד היסוד כנ"ל: עיין ביפ"ש שהקשה היאך יוצאות הגבורות רק בשנה ח' הרי התבאר לעיל[ב] שבמקום החזה דז"א נקיב נקב א' ודרך שם עוברים האורות לאחור ושם עומדת ראש הנוקבא ושם עושין צלם א' ע"ג ראש הנוקבא ע"ד הנ"ל בצלם דמוחין דז"א וכו', וצלם היינו ג' קוין שהם קו ימין וקו שמאל הם החסדים, והגבורות הם קו האמצעי, וא"כ האיך יהיה במשך כל ז' שנים צלם מב' קוים לבד, ובשנה הח' צלם קו א' של גבורות. ותירץ שכל הצלם יצא כאחד חו"ג מלובשים בנה"י דז"א שבתוכו נה"י דאימא ועמדו על רישא דנוק' בשנה הא', ומש"כ כאן שבשנה הח' יצאו הגבורות הוא כיון שלא הוצרך להם אלא בשנה ח' נחשב כאילו עכשיו יוצאין.

ועיין עוד בבלח"י שהקשה דלעיל כתב מהרח"ו שהחו"ג ניתנים לנוק' דרך הנקב מאחורי החזה דז"א, ובפ"ה כתב שיוצאים לנוק' דרך המסכים, וכן כאן מש"כ שבשנה הח' יוצאין הגבורות מן היסוד היינו מדופן היסוד[ג]. ותירץ הבלח"י שיש בחסדים או"פ ואו"מ, ואו"פ ניתן לנוק' דרך דפנות הז"א, ואו"מ יוצאין מנקב אחורי החזה דז"א. ועוד כתב בענין הגבורות שיש הארת הגבורות ויש כללות הגבורות, הארת הגבורות הם יוצאים יחד עם החסדים להיות צלם על רישא דנוק' והם יוצאין מהנקב אחורי החזה דז"א והם יוצאין בשנה הראשונה, וכללות הגבורות הם יוצאים מדופן היסוד והוא מה דקאי דברי מהרח"ו הכא שיוצאין בשנה הח'. אולם כתב שלתירוץ היפ"ש צ"ל שכמו שמתעכבים כללות הה"ג עד שנה ח' כך מתעכבים הארת הה"ג גבורות.

נבאר את עומק השמועה המתבאר מדבריהם, הנה נוק' היא במדרגת 'צד', והוא מה שנבראה מן הצלע שהוא בחינת צד, לכן גם השפע שמגיע מן הז"א לנוק' הוא שפע שבא מן הצד, מדופני הז"א, והוא בחינת האור הפנימי של הז"א שניתן לה, וזה מהותה של הנוק', אולם מצד האור מקיף של הנוק' היא מקבלת ממקום החזה, מנקב שאחורי החזה דז"א, והיינו כי הנקב הוא באמצע.

והיינו שיש הבדל עצמי בין או"פ לאו"מ, או"פ של הנוק' הוא מגיע מן הצד, או"מ של הנוק' מגיע מקו אמצע. ולפי מה שנתבאר לעיל שהנוק' אין לה קו אמצעי גמור אלא נקודת אמצע, היינו שמצד אור פנימי אין לה קו אמצע גמור, אולם מדין אור מקיף יש לה קו אמצע, ומ"מ הוא בחינת 'נקודת' אמצע ולא 'קו' אמצע, והיינו כי בסוד או"מ אין בחינת 'קו' אמצע אלא 'נקודת' אמצע, כי או"מ הוא משרש סוד העיגולים שאין בהם בחינת קו אלא בחינת נקודה, נמצא כי בבחינת או"מ יש בנוק' נקודת אמצע גמורה[ד].

והיינו כי מצד מהותה שהוא או"פ שלה היא בחינת צלע בחינת מן הצד ולכן אין בה קו אמצע, אולם מדין או"מ יש בה נקודת אמצע, והוא מדין כתר דנוק', וכנ"ל שמכח נקודת אמצע שיש בה מאיר בה גם קו אמצע, ואולם אינו קו אמצעי גמור.

והיינו כי ז"א יסודו שהוא בסוד מתקלא שיש בו ג' קוין יש לו דין אמצע גמור, משא"כ בנוק' שיש בה רק 'נקודת' אמצע, ורק מאיר בה מכח זה קו אמצע, אך אינו קו אמצע גמור כי הוא או"מ אלא נקודה.

ולכן הארת קו אמצע אינו מתגלה בנוק' לאורך כל קומתה[ה], אלא מתגלה בכתר, ואולם שם מתגלה כ'נקודת' אמצע כנ"ל, בסוד כתר, בסוד עיגול, בסוד כתר כותרת סביב.

א כמבואר בבלח"י.
ב בסוף פ"ד.
ג עיין שם בלח"י שכך הבין בדברי מהרח"ו.
ד בערכין כי יבואר להלן שגם הכתר שלה בעומק הוא בבחינת כתר הנוטה לשמאל כי נבנה בעיקר מתתא לעילא מגבורות שעלו.
ה כקו אמצעי גמור כפי שיבואר עוד להלן שהוא בחינת קו אמצעי הנוטה לשמאל בסוד גבורות.

ולכן סוד או"פ היא מקבלת מן דופני הז"א בחינת מן הצד, משא"כ או"מ היא מקבלת מן החזה דז"א בסוד קו אמצע, משורש הכתר שהוא נקו־דת אמצע. נמצא כי בנין הנוק' בסוד ג' קוין אינו או"פ אלא או"מ אולם הוא משורשה בכתר שלה בסוד נקודת אמצע שממנה נעשה ג' קוים.

ואחר כך בשנה ט' נשאר שורש הגבורות בדעת שלה והאורות שלהם נתפשטו דרך קו האמצעי עד הת"ת שבה: מעין מה שיש בחסדים דז"א שהשורש נשאר למעלה בדעת ורק ההארה היא המתפשטת לתתא כך הוא ג"כ בגבורות אצל הנוק'.

וכאמור מתפשטים דרך קו האמצעי, והיינו הדעת שלה הוא קו האמצע שלה, וכנ"ל שאינו קו אמצעי גמור, והוא סוד מה שדעתה קלה, כי אין בה חו"ג גמורים כדעת דז"א, כי עיקרא היא גבורות, ואע"פ שבערכין בדעת שלה יש חו"ג ובדעת שבה יש בה ג' קוים, מ"מ עיקרא היא בחינת גבורות שקו הגבורות נוטה לשמאל, ולכן אינו קו אמצעי גמור.

וביאור לשון מהרח"ו היינו שנתפשטו הגבורות שבדעת שלה דרך קו האמצעי, כלומר רק התפשטו שם ולא שיש לה קו אמצעי גמור.

והיינו כי בכתר הוא בחינת נקודת אמצע אך כאשר יורדים החסדים והגבורות נעשה בה קו אמצעי, כי הוא בסוד הדעת שתמיד בערכין יש בדעת בחינת ג' קוין.

ואח"כ ירדו ירידה אחרת עד היסוד שבה דרך קו האמצעי וירידה זו עד היסוד שבה, וירידה זו היא במקום גילוי שאין שם מחיצות היסוד דז"א מגעת כי כבר נסתיים בסיום הת"ת, וכיון שכן הוא א"צ זמן כי תכף ומיד יורדות שאין שם מחיצות לעכב ירידתן, ועכ"ז זמן מועט הזה נבאר אותו באחרונה כמה הוא: מחיצות מלשון חציצה שהוא מעכב הדבר ולכן החו"ג יורדים שם באיטיות משא"כ מסיום הת"ת שאין בכר מחיצות, ויבואר להלן מה שאע"פ שהוא זמן מועט מ"מ יורדות תכף ומיד במ־רוצה.

ואח"כ חזרו ועלו הגבורות להגדיל הכתר כנ"ל: וכמו שכתר דז"א נבנה מת"ת של אימא מלעילא לתתא, ומתתא לעילא הוא החסד שבת"ת שעולה, דהיינו החסדים דקו האמצע, מעין אותו דבר הוא בבנין הכתר דנוק', כמבואר שנבנה מלעילא לתתא מחצי שליש החסד דת"ת דז"א, ומתתא לעילא הם הגבורות שעולות. אולם יש חילוק בין בנין הכתר דז"א שכיון שהוא נבנה מחסדים נמצא שהכתר דקו אמצע נבנה בצי־רוף קו ימין שהוא חסד ונמצא כתרו אמצע עם נטייה לימין, משא"כ הנוק' כיון שכל בחינת קו האמצע שלה מאיר שורשו מחצי חסד דת"ת דז"א ואינו אצלה קו אמצע גמור כנ"ל, ויתר על כן כיון שנבנה מתתא לעילא מגבורות שהם קו שמאל לכן נמצא שכתר דנוק' הוא אמצע עם נטייה לשמאל.

והוא מה שהתבאר שכתר דנוק' אינו כתר גמור, כלומר מצד מהותה אין בה כתר גמור, אך בפרטות בערכין יש בה כתר.

והוא הטעם שכתר דז"א נקרא רחמים רבים, כי הוא קו אמצע שנוטה לימין לחסד, אולם כתר דנוק' בעומק אינו רחמים רבים, כי הוא נבנה מתתא לעילא מגבורות, ולכן אינו כתר גמור כי כתר גמור הוא רחמים רבים, והבן.

ונסעו ג' מסעות והם א' מן היסוד לת"ת, ב' מן ת"ת אל הדעת, ג' מן הדעת אל כתר, והרי הם ג' שנים ועם ט' הראשונים הרי י"ב שנים: כנ"ל שקו האמצע דהנוק' נעשה מצירוף ב' קוין ימין ושמאל שהם נו"ה שנתקבצו לנקודת אמצע ומשם עלו הגבורות שלה לבנות הכתר שלה, גבורות דימין ודשמאל שלה, אולם עלו דרך קו האמצע, והיינו קו אמצע דילה שאינו קו אמצע גמור כנ"ל.

[1] כפי שהתבאר בבלח"י בתחילת הפרק.

כמבואר לעיל שכתר דז"א נבנה מהחסדים שעולים מתתא לעילא, ואמנם החסדים הם בסוד מים שטבעם לירד מלעילא לתתא, אך מחמת שירדו במרוצה היה בהם כח לעלות בסוד אור חוזר מן היסוד, בסוד אור חוזר של הדעת בסוד עד זומם כמבואר שם, והיינו שהם חוזרים לעלות מכח 'מהירות' החסדים. משא"כ הגבורות של הנוק' שעולות אינו מכח ירידתן שחוזרים, שהוא מחמת מחיצות יסוד דז"א, אלא עיקר עלייתן מתתא לעילא הוא מחמת מהותן שהן גבורות, ולכן נמצא שהכתר נבנה מגבורות שטבען הוא לעלות מתתא לעילא, והוא היפך החסדים, כלו־מר לא רק מצד שאלו חסדים ואלו גבורות, אלא שגם מצד כח עלייתן לעילא החסדים עולים מחמת מהירות ירידתן והגבורות עולות מחמת מהותן שטבען לעלות, ואמנם מתגלה בהם גם כח של מרוצה לתתא אולם עיקר עלייתן הוא מחמת שהם גבורות שטבען לעילא.

ועדיין חסר עתה יום א' יותר על י"ב שנים כדי שתהיה נער, ונבאר ענייננו דע כי אע"פ שלמעלה ביארנו כי חצי שליש אור של חסד דת"ת דז"א הניתן בכתר של הנוקבא הצרך שנה א' לכנוס, עכ"ז לא נכנס כולו ביחד בשנה ראשונה[1] אלא בכמה פעמים, והוא כי נחלק חצי שליש ההוא בד' חלקים, וכאשר נכנסו ב"פ תחתונים דנ"ה דז"א בתוכה אז נכנס חלק א' מן חסד בכתר שבה, וכשנכנסו ב"פ אמצעים נכנס חלק ב', וכשנכנסו ב"פ ראשונים אז נכנס חלק ג', וכניסת ג' חלקים אלו היה שנה א' כנ"ל. והנה נת"ל כי א"א להגבורות לכנוס בה עד שיכנסו כל החסדים לכן נכ־נסו תחלה כל החסדים ונתפשטו בכל קו ימין ובכל קו שמאל ובכתר שבה כנ"ל, ואח"כ נכנסו הגבורות בדעת וירדו וחזרו ועלו עד הכתר כנ"ל, ולהיות כי א"א לעולם שיתוקן הכתר עד שיתוקן כל פרצוף לכן נתאחר חלק הד' מן החסד הנכנס בכתר שלה לכנוס כנ"ל עד שיעלה שם הגבורות בכתר שלה והרי נשלם תיקונה ואז נכנס חלק הד' ההוא באחרונה ואז נגמר כל תיקונה. באופן שנתקיימו ב' דברים כי לא נכנסו כל הגבורות עד שיכנסו כל החסדים וגם שלא נגמר הכתר ליתקן עד באחרונה ע"י חלק הד' מחסד בלבד שנכנס באחרונה: והיינו כי הכתר של הנוק' לא נכנס בבת אחת, ואולם בהגדרה כוללת כתר הוא בסוד השראה, והשראה היא באה בבת אחת, משא"כ דבר שבא על סדר הע־בודה הוא בא בשלבים זה אחר זה, אך בנוק' גם הכתר נבנה בד' שלבים, שהגבורות לא נכנסות בה עד שיגמרו כל החסדים, ולכן נתאחר החלק הד' של החסדים, והכתר נגמר להיתקן רק באחרונה ע"י החלק הד' של החסד שנכנס באחרונה.

נמצא כי כל מהות הכתר דנוק' אינו אלא בסוד הדרגה, הדרגה מתתא לעילא של הגבורות, והוא היפך גמור ממציאות הכתר, כי כתר שהוא בסוד השראה הוא בא מלעילא לתתא בבת אחת, וכאן בנוק' גם החלק שבא מלעילא לתתא הוא בא בהדרגה כמתבאר, שכל חלק מן החסד תלוי בהדרגה של שלב ע"ג שלב, היפך מציאות הכתר, ובזה מתחדד יחס נוסף שאין לנוק' כתר גמור.

ולכן כתר של ז"א מתגלה בו רחמים רבים, משא"כ כתר דנוק' מתגלה בה רק רחמים ולא רחמים רבים. ואולם ביוה"כ מאיר בנוק' מעין הארה של שני מלכים משמשין בכתר אחד ואז הנקבה עולה למדרגת הזכר, ולכן מתגלה בה במדת מה רחמים רבים.

עץ חיים בעיון 621 שער תיקון נוקבא פרק ה'
מספר שיעור בקול הלשון 42763650

ההבדל שבין העולמות מהווים הבדלי תפיסות מהותיות

על התורה

מתבאר בדברי הרב, שאופן עשיית הכלים היה על ידי סילוק האור לגמרי, וכך נוצרו הכלים, ואח"כ חזר האור והאיר בגבול מסויים.

ועומק דבריו הם, שמדרגת הכלים איננה קשורה לאור שהיה קודם הצמצום, שהלא האור שהיה הסתלק לגמרי בכדי שיהיו כלים.

ואף מצד האור המאיר עתה בכלים נמצא שאין זו אותה הארה ראשונה, ועל אף שחזר האור שהסתלק ונכנס והאיר תוך החלל, בעומק אינו אלא הארה של התפשטות שניה, וכמו שמבואר בלשם בהרחבה בנקודה זו בכמה מקומות[א].

ובזה יתבאר טעם למה א"ס צמצם עצמו וסילק האור הרב ההוא מן המקום ההוא לגמרי ואח"כ החזירו במדה ובמשקל דרך הקו ההוא והיה יכול להניח אותו בחי' הקו ההוא במקומו ויסלק שאר האור הגדול בלבד כיון שהוא עתיד להחזירו אבל הטעם היה לסיבה הנ"ל כי לא יכלו להתהוות הכלים עד שיסתלק האור לגמרי ואחר שנתהוו הכלים חזר והמשיך האור (דרך הקו) במדה ובמשקל כפי שיעור המספיק להם להאירם להחיותן באופן שיוכלו לסבול ויתקיימו ולא יתבטלו ודי בזה

על העבודה

להבין מהות הצמצום בעומקו עד כמה נצטמצם הארת הבורא מהנבראים וכל כמה רחוקה השגתם בו, ובזאת תימעט ההגשמה חלילה בו יתברך.

דבפשטות היה אפשר ללמוד שהצמצום עניינו מה שהארה מסויימת האירה באופן מצומצם. אכן כמו שנתבאר מתוך דברי הרב, אין זו צורת הצמצום, אלא אופן הצמצום היה באופן כזה שהארת האין סוף כביכול פסקה, ועל ידי כן נעשו הנבראים.

ומעתה יבין האדם עד כמה רחוק הוא מהאין סוף מצד מהותו, כאשר כל מהותו נבראה רק מכוח סילוק האור אין סוף, ורק כך ניתן מקום לנבראים, ולולא זה, אפילו הארה קטנה מהאין סוף הייתה מבטלת כל מציאות קיום הנבראים.

ועל זה באו כל דברי שיר הייחוד בגדלות הבורא אשר איננה בערך לנבראים כלל וכלל, ואין ערך ודרך לשער את גדלותו ולדבר בה, וזה מחמת היות הנבראים קיימים רק על ידי סילוק האור אין סוף, ולא די בצמצום והקטנת אורו.

ואלו הם דברי חז"ל (חגיגה יא:) שאמרו כי 'כל המסתכל בארבעה דברים ראוי לו שלא בא לעולם', כי ההסתכלות במקומות הללו סותרת את קיום מציאות הנברא הקיים רק בסילוק האור אין סוף[ב] , ודוק'. ומסוגיות מרוממות אלו יועתקו הדברים לעולמות התחתונים, שהלא כבר כתב כאן הרב לעיל כי כמו בשורש כך הוא בענפים, וכשם שבראשית הבריאה נצרך צמצום כך יש גם צמצום בין כל עולם לעולם.

ועומק העניין הוא, שהצמצום מגידר את ההבדל בין עולם לעולם, ומהות הצמצום הוא סילוק גמור של האור.

והיינו, שישנו אופן בו האור העליון הולך ומתפשט למטה והולך ומתעבה וככל שיורד ומתעבה כך יכולים התחתונים יותר להשיגו.

אכן כל זה אמור באותו עולם עצמו, אך מעולם לעולם ישנו צמצום, ועניינו הוא סילוק גמור של האור וגילוי מדרגה חדשה.

והתראות הדבר הלכה למעשה, הוא כאשר שניים נפגשים, והאחד גדול מחבירו, שיש בזה שתי אופנים.

ישנו אופן בו האחד יותר חכם מחבירו, יודע יותר, מבין לעומק יותר וכדו', ואזי עבודת התחתון להתאמץ ולהתעלות יותר להבין עומק דברי חבירו ולהגיע למדרגתו.

אכן כל זה אמור כאשר שניהם שווים באותה תפיסה ועומדים באותו עולם אלא שאחד יותר מחבירו.

אכן פעמים השניים שנפגשים יחדיו האחד נמצא בעולם עליון יותר, ואזי כל תפיסתו שונה בתכלית מתפיסת האיש התחתון, ולא יועיל כל מאמץ שיעשה להעמיק יותר ולהבין את דברי חבירו, עד אשר ישנה את תפיסתו.

ואזי עבודת האדם התחתון לשנות לגמרי את כל התפיסה ולעלות מעולם תחתון לעולם עליון.

וזה עומק החילוק בין המדרגות שבאותו עולם להבדלים שבין עולם לעולם. כי באותו עולם ישנן מדרגות של אור דק יותר ועב יותר, משא"כ בין עולם עליון לעולם תחתון יש שינוי מהותי, וזה המתבאר בדברי הרב שהיה צמצום גמור של האור והתגלה מציאות חדשה.

ומעין כך חזינן בתשובת הרש"ש לחכמי המערב (**נהר שלום דף לב.**) , שלא השיבם כי עליהם ללמוד יותר ולהעמיק בדברי הרב, רק כתב להם בזה הלשון: "וראיתי את השאלות אשר שלחו מעכ"ת מהתם לשאול דברים העומדים ברומו של עולם ממני חרפת אדם נבזה ונמאס בער ולא אדע, אמנם ראיתי כי לא עת השב כי נלע"ד כי עדיין לא נשתוינו בסדר לימוד עץ חיים והבנת דבריו, ע"כ אמרתי אל לבי לשלוח להם קונטריס של ברכות השחר מן סדור סדר הכוונות אשר התחלתי לסדר לעצמי הנקרא נהר שלום וגם קונטריס מתחילת הקדמת הסידור הנז' הנקרא רחובות הנהר ובעה"י ממה שיתחדש מן הסידור הנזכר ומההקדמה הנזכר אשלח להם בעה"י ובכן ישתוו דעותינו בהבנת דברי הרב ז"ל".

[א] ועיין כאן בלשם אות י.

[ב] וזה לשון הרמח"ל בספרו דעת תבונות אות מו: "וכללא הוא, כל מה שיכולה מחשבת בני האדם לתפוס ולצייר - אינו ודאי מהותו ית', כי הוא מרומם ונשגב מכל מחשבה ורעיון, ואין בו שום אחד מן הענינים מה שיש בנבראיו, לא מן הגדולים ולא מן השפלים, כי מה שהוא השלמות הגדול יותר בנבראיו - חסרון הוא לגביו ית', ולא נדמהו בחוקו כלל ועיקר. כי כל מה שנמצא בנבראים - הטוב והרע החסרון והשלמות - הכל חדש הוא שהמציאו הוא ית"ש ברצונו, והם דברים רק לפי ערכנו וענינינו, לא לפי ערכו וענינו ית'. ועל זה מקרא מלא צווח ואומר (ישעיה מ, כה), "ואל מי תדמיוני ואשוה יאמר קדוש"".